

**West-Friese
Archeologische
Rapporten 142**

Oude sporen aan een nieuwe haven

Archeologisch onderzoek op het perceel
Pekelharinghaven 18, gemeente Medemblik

J. Leek & W. Stellingwerf
Met een bijdrage van C.P. Schrickx

West-Friese Archeologische Rapporten 142

Oude sporen aan een nieuwe haven

**Archeologisch onderzoek op het perceel Pekelharinghaven 18,
gemeente Medemblik**

J. Leek & W. Stellingwerf
Met een bijdrage van C.P. Schrickx

Hoorn 2020

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 142

Titel	Oude sporen aan een nieuwe haven. Archeologische onderzoek op het perceel Pekelharinghaven 18, gemeente Medemblik
Uitvoerder	Archeologie West-Friesland
Auteur	J. Leek (KNA Archeoloog Ma, Archeologie West-Friesland) W. Stellingwerf (Archeoloog, Archeologie West-Friesland) C.P. Schrickx (Senior KNA Archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Redactie	M.H. Bartels (Senior KNA Archeoloog, Archeologie West-Friesland) C.P. Schrickx (Senior KNA Archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Veldwerk	B.C. ter Steege (Senior KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland) M. Kossen (KNA Archeoloog Ma, Archeologie West-Friesland) A. Weel (Metaaldetectie, Archeologie West-Friesland) M. Huisman (Stagiair, Universiteit Leiden)
Vondstverwerking	M. Kossen (KNA Archeoloog Ma, Archeologie West-Friesland) E. van Paridon (archeologisch medewerker, Archeologie West-Friesland) C. Pronk (archeologisch medewerker, Archeologie West-Friesland) L. van den Thillart (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland) D. van Doorm (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland)
Determinatie	W. Stellingwerf (Archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Dataverwerking	J. Leek
Fotografie objecten	F.C. Schinning (KNA Archeoloog Ma, Archeologie West-Friesland)
Bewerking afbeeldingen	F.C. Schinning
GIS/kaartmateriaal	J. Leek & F.C. Schinning
Opmaak	F.C. Schinning
Trefwoorden	Medemblik, Pekelharinghaven, wandtegels, 17 ^{de} eeuw, 18 ^{de} eeuw, 19 ^{de} eeuw

© Archeologie West-Friesland 2020

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

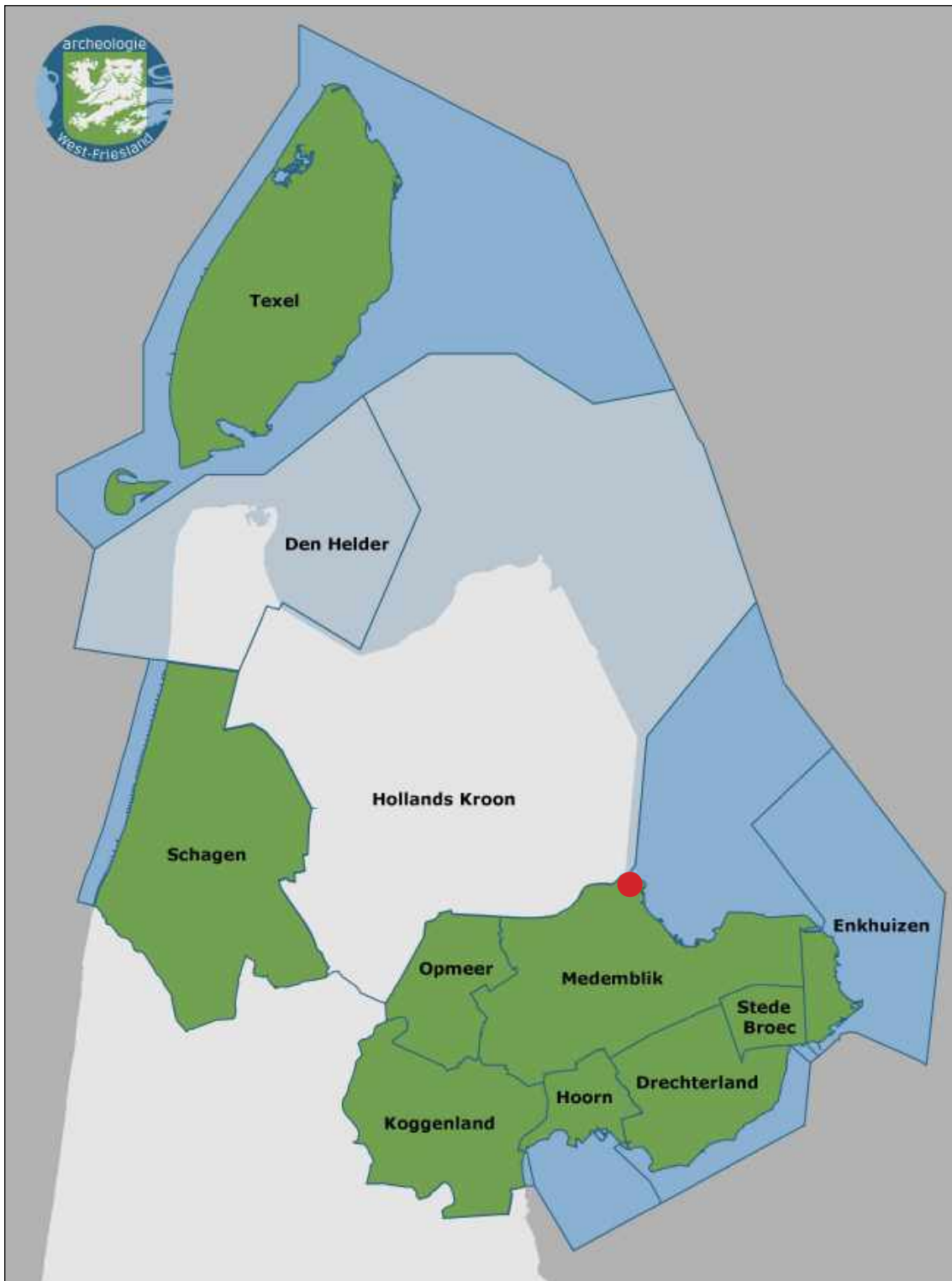
Administratieve gegevens

Project/locatie	Pekelharinghaven 18, Medemblik, gemeente Medemblik
Projectnummer	473
Landelijk registratienummer	4610888100
Centrale coördinaten	x: 136.365 y: 531.426
Datum rapportage	3 juni 2020
Datum veldonderzoek	2 en 3 maart 2018
Bevoegde overheid	Gemeente Medemblik
Archeologisch deskundige	C.M. Soonius
Beheer en plaats projectdocumentatie	Provinciaal depot voor archeologie Noord-Holland
Opdrachtgever	dhr. mr. J. de Boer
Opdrachtnemer	Archeologie West-Friesland
Status	Goedgekeurd door het Bevoegd Gezag

Inhoudsopgave

1. Inleiding	9
2. De onderzoekslocatie	11
2.1 Geologie en landschap	11
2.2 Historische achtergrond Medemblik	12
2.3 Historische achtergrond onderzoekslocatie	19
3. Doel en methode van het onderzoek	23
3.1 Doel en kader	23
3.2 Onderzoeksopdracht	23
3.3 Methodes	23
4. Resultaten archeologisch onderzoek	25
4.1 Fase 1: sporen en vondsten uit de periode 1632-1750	25
4.1.1 Sporen	25
4.2 Fase 2: sporen en vondsten uit de periode 1750 – 1869	34
4.2.1 Sporen	34
4.2.2 Losse vondsten	38
4.3 Fase 3: sporen en vondsten na 1869	38
4.3.1 Sporen	39
4.3.2 Losse vondsten	43
4.4 Overige vondsten	45
4.4.1 Keramiek	45
4.4.2 Bouwkeramiek	45
4.4.3 Glaswerk	46
4.4.4 Metaal	46
5. Synthese	49
6. Beantwoording onderzoeksvragen	53
7. Samenvatting	55
Literatuur	56
Kaartbijlagen	
Bijlage 1 Fase 1 (1632-1750)	59
Bijlage 2 Fase 2 (1750-1869)	61
Bijlage 3 Fase 3 (Na 1869)	63
Determinatielijsten	
<i>Digitaal beschikbaar via www.archeologiewestfriesland.nl</i>	
Bijlage 4 Determinatielijsten	

Afbeelding 1a. De locatie van het plangebied binnen de gemeente Medemblik in West-Friesland (rode stip). Op de kaart is het gemeentelijke samenwerkingsverband Archeologie West-Friesland weergegeven.

1 Inleiding

Op 2 en 3 juli 2018 is door Archeologie West-Friesland een archeologische begeleiding (protocol opgraven) uitgevoerd op het perceel Pekelharinghaven 18 te Medemblik, gemeente Medemblik (afb. 1). Aanleiding voor de archeologische begeleiding was de sloop van bestaande bebouwing en de realisatie van een nieuw huis. De nieuwbouw heeft een oppervlakte van ca. 245 m². Voorafgaand aan het onderzoek was het definitieve palenplan nog niet bekend, maar het nieuw te bouwen huis zou met een buispalenfundering worden onderheid. Hierdoor was behoud *in situ* van het bodemarchief niet mogelijk en dienden de resten te worden veiliggesteld door middel van een archeologische begeleiding.

Afbeelding 1b. De onderzoekslocatie (contour nieuwbouw, rode stippellijn) op een luchtfoto.

In november 2017 is op verzoek van gemeente Medemblik gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot de ontwikkelingen aan de Pekelharinghaven 18. Hiervoor is door Archeologie West-Friesland een archeologische QuickScan opgesteld met als doel om te onderzoeken of, en in welke mate, nader archeologisch onderzoek noodzakelijk was.¹ Uit deze QuickScan bleek voor het gehele plangebied een zeer hoge archeologische verwachting voor resten uit de Nieuwe Tijd. In het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ)-cyclus is besloten om de verstorende bodemingrepen archeologische te begeleiden. Voor de uitvoering van het onderzoek is in mei 2018 een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, waarin de onderzoeksdoelen en – methoden staan opgenomen.² Het archeologisch onderzoek is conform dit PvE uitgevoerd.

1 De Gast & Bartels 2017.

2 Ter Steege 2018.

De projectleiding van het onderzoek was in handen van senior KNA archeoloog Bart ter Steege. Het veldteam bestond uit senior KNA archeoloog Bart ter Steege, KNA archeoloog Marlijn Kossen, archeologisch veldmedewerker Aad Weel (metaaldetectie) en stagiair student Monica Huisman (Universiteit Leiden). De mechanische graafwerkzaamheden werden uitgevoerd door D. Koper BV uit Wervershoof. Het archeologisch onderzoek is uitgewerkt door KNA archeoloog Jasper Leek. De vondsten zijn beschreven door archeoloog W. Stellingwerf. Verder hebben diverse vrijwilligers een bijdrage geleverd aan het puzzelen en plakken van de keramiekvondsten.

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeklocatie besproken. Naast de ligging, komen de geologie en het historische kader aan bod. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de opzet, het onderzoeksdoel en de gehanteerde methodiek, waarmee getracht wordt de vragen uit het PvE te beantwoorden, uitgelicht. In hoofdstuk 4 zijn de resultaten uit het onderzoek, waaronder de sporen, de vondsten en de mogelijke interpretatie beschreven. In hoofdstuk 5 worden de verkregen gegevens samengevoegd en wordt gepoogd om deze met reeds bestaande inzichten te verbinden. In hoofdstuk 6 wordt getracht de onderzoeksvragen uit het PvE te beantwoorden.

Dit rapport volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie (KNA), versie 4.0 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2016.

2 Onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap

Aan het einde van de laatste ijstijd lag het plangebied in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zandafzettingen waren afgezet. Geologisch gezien behoren deze zanden tot de Formatie van Twente (dekzand). De top van deze pleistocene afzettingen bevinden zich tussen de 12 en 10 m –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich Basisveen op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.

Tot ca. 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste van de Beemster Afzettingen (Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland in. Buiten de invloedsfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedsfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Rond 2200 voor Chr. was in West-Friesland West nog slechts één grote west-oost georiënteerde geul aanwezig. In West-Friesland Midden splitste deze geul zich ter hoogte van Aartswoud in een noordelijke en een zuidelijke tak. De noordelijke tak liep via Aartswoud in de richting van Medemblik. Deze tak verlandde vermoedelijk al rond 2100 jaar voor Chr., waardoor de zuidelijke tak de hoofdgeul werd. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden door De Mulder en Bosch gerekend tot het Hauwertcomplex laag C (Laagpakket van Wormer). In delen van West-Friesland waar de zee niet actief was, vond veenvorming plaats. Na sluiting van het zeegat van Bergen (rond 1400 voor Chr.) raakte West-Friesland overgroeid met veen. Door dit veen stroomden 'leeken', de lokale naam voor veenstromen. De Kromme leek, Oosterleek en Middenleek (naamgevend voor de Medemblik) laten dit zien. Door inklinking van de kleigronden tekenden de zandige getijdengeulen zich af als langgerekte ruggen in het landschap. De rug ter plekke van Medemblik werd vermoedelijk nog lange tijd natuurlijk afgewaterd door een groot meer dat zich rond 2000 voor Chr. vormde, het zogenaamde 'Meer van Wervershoof'.

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Ten zuiden van Medemblik ontstond de Vliet, een groot open water dat in verbinding stond met de Middenleek (Oude Haven). Het ontstaan van de Zuiderzee,

gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het Westfriesse veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met de 12de eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.

De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf ca. 1250 werd beschermd door één dijk: de Westfriesse Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor plaatselijk land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is daardoor in de loop der eeuwen gewijzigd.

2.2 Historische achtergrond Medemblik³

Vanaf de 5de eeuw na Chr. behoorde het noordelijke kustgebied van Noord-Holland tot de Friese invloedssfeer. Friesland en West-Friesland vormden dan een geheel. In de 7de eeuw nam de bevolking toe en begon de (Friese) kolonisatie van het Westfriesse veengebied. Doordat de afwatering van het gebied op gang kwam vanwege de veranderende waterhuishouding in het Vlie, raakte het gebied steeds toegankelijker. Men versterkte dit proces door sloten te graven, waardoor een ontginning van het land ontstond. In deze periode werd het land voornamelijk voor veeteelt gebruikt, maar vanaf de 10de eeuw ging men zich meer op akkerbouw richten. In de tweede helft van de 7de eeuw breidde het machtsgebied van de Friezen zich uit tot aan Zeeland en Utrecht. Dorestad (Wijk bij Duurstede) is een emporium van de belangrijkste categorie op het snijvlak van Frankische, Friese en Saksische invloedssfeer. Vanuit Dorestad werd een handelsroute over water opgezet richting het noorden. Medemblik werd rond 700 gevormd en was een strategisch gekozen handelscentrum van regionaal belang.

In de eerste helft van de 8ste eeuw kwam meer Frankische invloed in dit vermoedelijk Friese gebied. De handelscentra bleven ook onder de Franken bestaan. Medemblik ontwikkelde zich tot een handelsplaats in de Karolingische en Ottoonse periode. In 985 schonk koning Otto III graaf Ansfried een deel van de tol, de muntslag en cijns (opbrengsten) die tot dusverre de graaf geheel in leen had. Ansfried werd later de Utrechtse bisschop en de schenking bleef bij hem. In Medemblik geslagen zilveren munten waren echter tot op heden onbekend. Voor 985 moet er dus een recht op muntslag, koninklijke tolplaats en een heffing op vastgoed zijn. Beiden kunnen direct in verband worden gebracht met de aanwezigheid van Frankisch-Ottoonse elite in dit gebied en hun Friese voorgangers. De Roomse koning heeft in Medemblik grondbezit gehad waarover de koninklijke tiend werd geheven. De St. Maartenskerk (nu Bonifaciuskerk) van Medemblik was een bisschoppelijke eigenkerk. In de 9de en 10de eeuw werd Nederland geteisterd door de Vikingen. Dit zal ook zeker gevolgen hebben gehad voor Medemblik. Historisch bestaan hier echter geen bronnen over.⁴

3 Samenvatting en bewerkte versie van: Schrickx 2013.

4 Van Leeuwen 2014, 32-56.

Vanaf de 13de eeuw moesten de vrije boerengemeenschappen zich schikken in de feodale machtspolitiek van de Hollandse graven. Na de Slag bij Vronen in 1297, verloren door de Westfriezen, werd West-Friesland definitief ingelijfd bij het Graafschap Holland. Als militair bruggenhoofd liet Graaf Floris V het Huis te Medemblik (nu Kasteel Radboud) bouwen. Daarmee werd Medemblik tot ver in de 17de eeuw het belangrijkste militaire en administratieve centrum in West-Friesland.

Afbeelding 2. Kaart van Jacob van Deventer uit 1560. Op de plaats van het zwarte kader werd de Oosterhaven aangelegd. Locatie bij benadering.

De Wester- en Oosterhaven zijn beide uitbreidingen van oude stadsgrachten. Op de oudste kaart van Medemblik van Jacob van Deventer uit 1560 zijn verschillende sloten zichtbaar op de locatie van de latere Oosterhaven (afb. 2). Het meest oostelijke deel van de latere haven, ten noorden van het kasteel, vormde een gracht. Mogelijk maakte dit deel van de gracht vroeger deel uit van de slotgracht van het Huis te Medemblik (nu: kasteel Radboud). Het is goed mogelijk dat het vierkante perceel ten noorden van het kasteel een overblijfsel is van de voormalige voorburcht (het Bolwerk). Waarschijnlijk bevond de ingang naar het Bolwerk zich aan de westzijde, waardoor deze mogelijk ook binnen de Oosterhaven valt. De ingang naar het bolwerk bestond waarschijnlijk uit een houten poort met ophaalbrug. Verder doorsnijdt de latere Oosterhaven volgens deze kaart enkele sloten, die in een gebied liggen dat in de 15de eeuw werd aangeduid als de "hofweyde".⁵

Op de locatie van de Westerhaven is op de oudste stadsplattegrond nog geen water zichtbaar. Op een anonieme schets van de belegering van de stad door prins Maurits in 1588 is op de locatie van de Westerhaven wel een stadsgracht zichtbaar met daarin een palenrij die onderdeel uitmaakt van de verdedigingswerken (afb. 3). Zie voor een overzicht van de geschiedenis van

5 Dijkhuis 2012, 1.

Medemblik in de Gouden Eeuw de rapporten van de opgravingen aan het Achterom en het Gedempt Achterom.⁶

Afbeelding 3. Uitsnede van een anonieme schets van de belegering door prins Maurits in 1588. De rode pijlen wijzen naar de palenrij. Het noorden is links.

Belangrijk is hier te vermelden dat men in 1577 besloot tot de aanleg van een nieuwe binnendijkse haven in Medemblik. In februari van dat jaar bepaalden de burgemeesters en vroedschap dat de veertig rijkste inwoners van de stad, de schippers en anderen die verstand van zaken hadden, geraadpleegd zouden worden waar de nieuwe ingang van de haven moest worden gemaakt. Besloten werd vervolgens om een nieuw gat in de dijk te maken in de 'elleboog bij oosten 't slot'.⁷

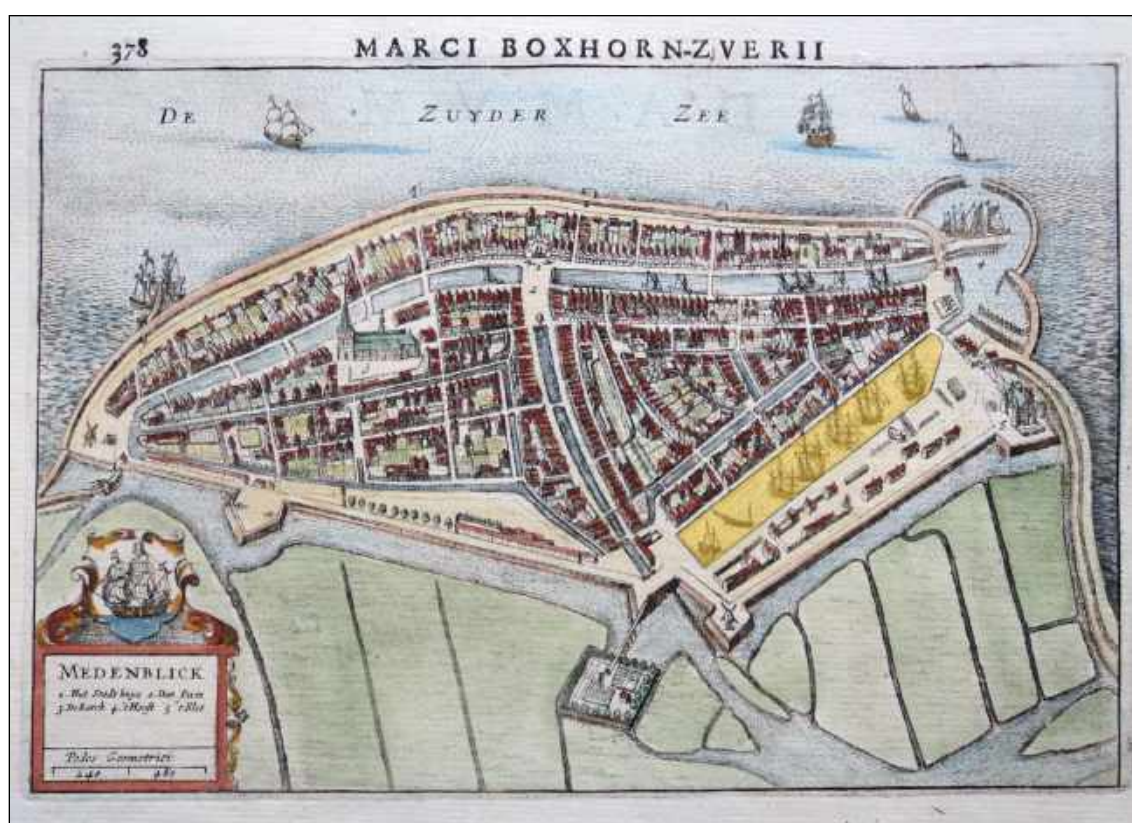
In juni waren de burgemeesters belast met het maken van het bestek voor de 'buijten walle vanden haven'.⁸ Om de haven werd een nieuwe omwalling aangelegd. Ondanks het besluit van 1577 liet deze ingreep een tijd op zich wachten. In juni 1589 werden de werkzaamheden weer opgepakt en werden de benodigde financiën bijeen verzameld om 'de begonster (begonnen) haven voort sal doen uuijtdelven ende 't gat deur den graven (door te graven) inden buijten

6 Schrickx 2013a; Schrickx 2013b.

7 WFA OAM bergnr. 9 fol. 18-19.

8 WFA OAM bergnr. 9 fol. 22 en 23.

haven'.⁹ In september 1589 was het gat eindelijk aangelegd en besloot men tot de aanleg van een dam in (rondom) het gat.¹⁰ Dit gat sluit aan op het veel oudere havengat dat de Oude Haven met het Vlie/Almere (later: de Zuiderzee) verbond. De nieuwe haven, waarvan de aanleg in 1577 was begonnen, werd dus pas eind 1589 voltooid (afb. 4). In later tijd werd deze haven de Oosterhaven genoemd. De nieuwe haven bood plaats voor de handelsschepen. Medemblick participeerde in deze tijd in de internationale handel en vol trots wordt in de kronieken vermeld dat in 1593 voor het eerst een schip de kust van Guinea aandeed en dat deze uit Medemblick afkomstig was.

Afbeelding 4. Stadsplattegrond van Marcus Boxhorn uit 1632. Het in geel gemarkeerde vlak beslaat de 'Nieuwe Haven'.

Ten noorden en ten westen van kasteel Radboud bevonden zich twee bruggen: de Oosterbrug en de Oudevaarts- of Ooijevaarsbrug. Waarschijnlijk zijn eventuele resten van de Oudevaarts- of Ooijevaarsbrug in 1989 verloren gegaan bij het uitgraven van de Pekelharinghaven. In de Oosterhaven kunnen echter nog wel resten van de Oosterbrug aanwezig zijn. Deze vormde in de 17de en 18de eeuw een zeer belangrijke verbinding tussen de Oosterpoort en de Oude Haven en Oosterhaven. De brug kan al uit de Middeleeuwen dateren. De resten kunnen bestaan uit houten staanders en/of stenen funderingsresten. In 1751 zijn bij deze brug extra bespijkerde palen geslagen om de aantasting door paalworm tegen te gaan.¹¹

In 1631 volgden de aanleg van de Pekelharinghaven (de Ooster Nieuwe Haven of Eilandshaven) en de Westerhaven (de Wester Nieuwe Haven).¹² Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van

9 WFA OAM bergnr. 10 fol. 15.

10 WFA OAM bergnr. 10 fol. 24.

11 Mondelinge mededeling P. Swart, Oudheidkundige Vereniging Medemblick, 1 juli 2016.

12 De kroniek van Opperdoes noemt het jaar 1631 voor de havens en 1632 voor de omwalling.

de al aanwezige stadsgrachten. De aanleg vond plaats op verzoek van de schippers en de eerste plannen werden in 1630 gemaakt. Op verzoek van de vroedschap maakte de Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen een ontwerp. In maart 1631 ging de stad hiermee akkoord. Rondom de nieuwe havens werd in 1632 een omwalling met twee bastions aangelegd die op het kasteel aan de oostkant van de stad aansloot (afb. 6). De Westerhaven bleef wel verbonden met de Oosterhaven. De waterverbinding werd overbrugd door de Kwikkelsbrug, die nog steeds bestaat (afb. 5).

Afbeelding 5. De oude Kwikkelsbrug in 1905, kijkend richting het oosten (www.inoudeansichten.nl, collectie Nico de Jong).

Op 6 maart 1632 kwam het uitzetten van de percelen aan de Nieuwe Haven aan bod bij de vergadering van het stadsbestuur.¹³ Bij de noord- en westzijde van de Westerhaven werden de percelen op 24 voet breedte gesteld. Bij de zuidzijde van beide nieuwe havens evenals de noordzijde van de Oosterhaven werd de perceelsbreedte 28 voet (=9,13 meter in Drechterlandse voet). De lengte van de percelen werd nog niet vastgelegd omdat de precieze ligging van de nieuwe stadsgracht nog onzeker was.

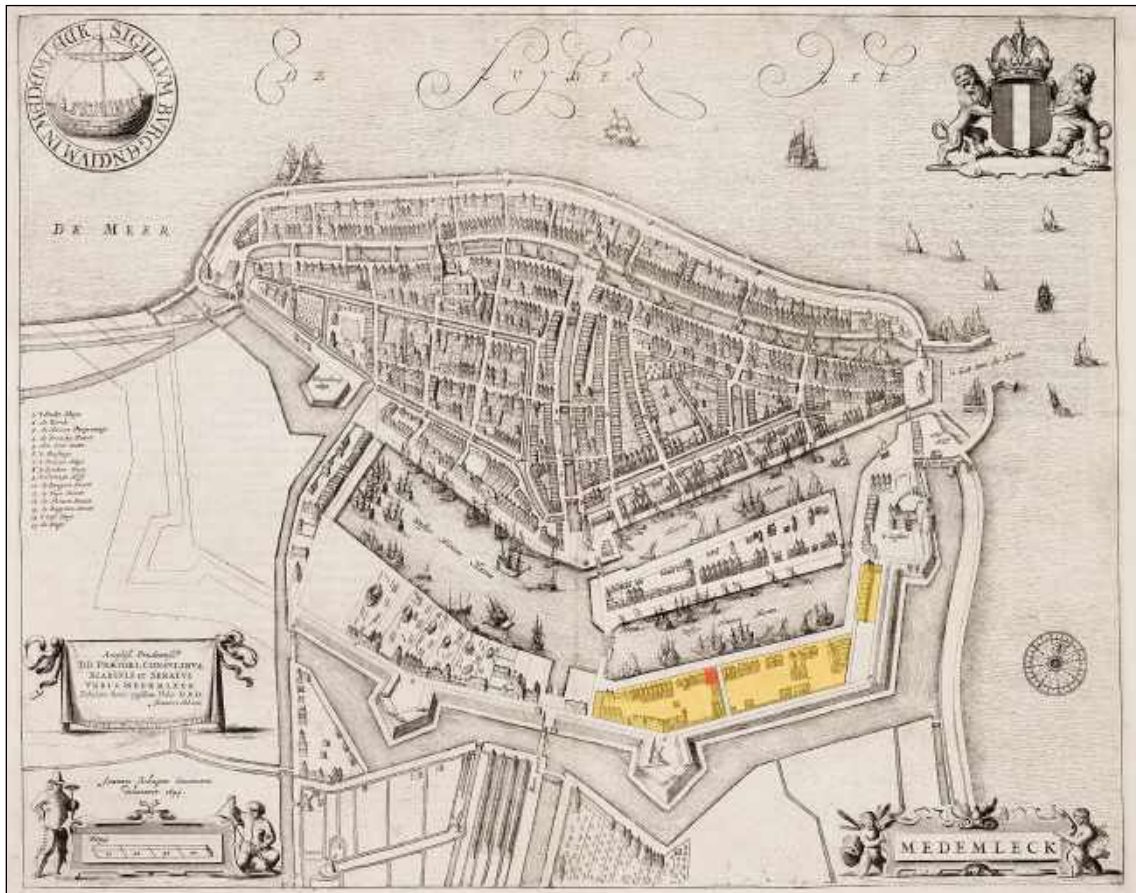
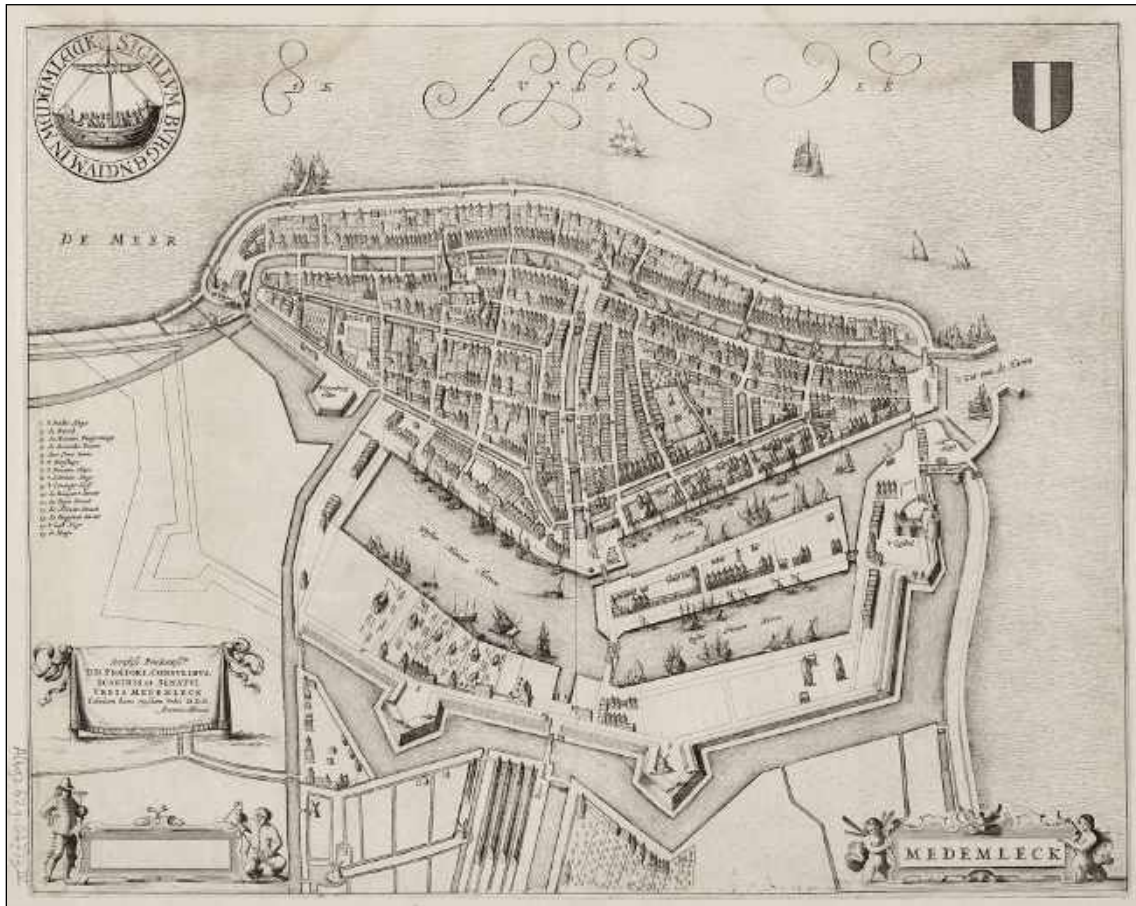
Op 21 juni werd de huursom voor de erven vastgesteld: aan de noordkant van de Oosterhaven 15 pond, aan de oosterdijk van de Oosterhaven 13 pond, aan de zuidkant van de Oosterhaven en de Westerhaven 16 pond en aan de westkant van de Westerhaven 10 pond per jaar, ingaande mei 1633. Van verkoop is dan nog geen sprake. Op 14 april 1635 wordt besloten tot verkoop van de percelen aan de noordzijde van de Westerhaven.¹⁴ Op 13 februari 1640 volgden de percelen aan de noordzijde van de Oosterhaven, onder voorwaarden dat de percelen op afzienbare termijn zouden worden bebouwd.¹⁵ Naastelkaar gelegen erven werden soms aan dezelfde persoon verkocht. Een voorbeeld zijn vijf erven aan de westzijde van de Westerhaven, die in 1641 aan 'Stam en pottenbakker' werden verkocht voor het maken van een pannbakkerij.¹⁶

13 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 222.

14 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 253v.

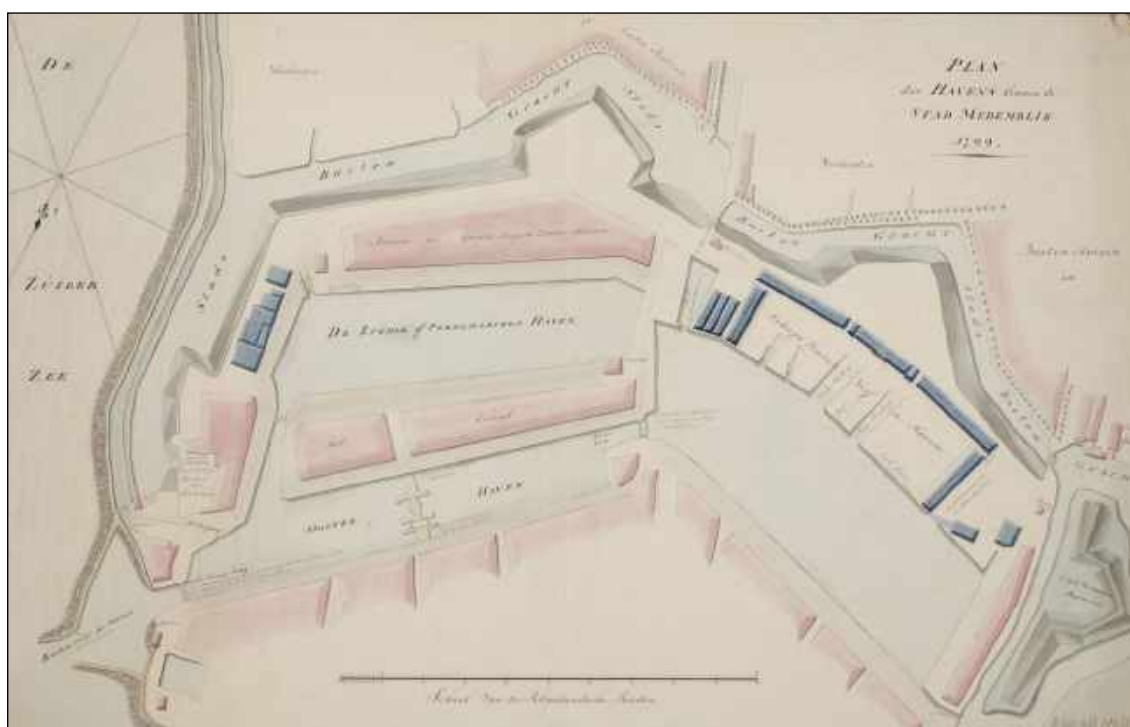
15 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 285.

16 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 297v en fol. 298v. De vestiging van de pannbakkerij leverde overigens direct een bouwstop op omdat een kelder werd gemaakt in de westelijke dijk zonder toestemming.

Afbeelding 6 a en b. Stadplattegrond van Johannes Blaeu uit 1649. Binnen het in geel gemarkeerde vlak is de bebouwing aan de Pekelharinghaven zichtbaar. Het vierkante oranje vlak beslaat het plangebied.

In 1642 werd octrooi aan ene Joost Dircksz Pottebacker verleend op het bakken van 'estricken, pannen ende anders' vanwege de hoge kosten die waren gemaakt voor het bouwen van een steenoven.¹⁷ Hij was de erfgenaam van Hendrick Cornelisz Stam, zoals blijkt uit een aanvullend besluit uit dat jaar.¹⁸ Waarschijnlijk zijn in de jaren daarna ook erven aan de zuidzijde van de Oosterhaven verkocht. In 1644 is bijvoorbeeld sprake van verkoop van erven aan de Ooster- en Westerhaven zonder dat deze zijn gespecificeerd.¹⁹ In 1645 is een besluit te vinden over het uitzetten en verkopen van percelen aan de zuidzijde van de Oosterhaven.²⁰ Van specifieke bedrijven die zich hier vestigden, vernemen we niet.

Afbeelding 7. Plankaart van het havengebied uit 1799 (collectie Noord-Hollands Archief). Het noorden is onder.

De stad beleefde een tijdelijke opleving met de vestiging van de marine in 1797, die de gehele Westerhaven in eigendom kregen. Hier werd "s Lands werf" gerealiseerd, die als bewaar-, lig- en werkplaats functioneerde voor oorlogsschepen. Uit het einde van de 18de eeuw dateren diverse plankaarten waarvan het niet zeker is of die in die vorm zijn uitgevoerd (afb. 7). De Westerhaven fungeerde blijkens deze kaart als dok, waartoe deze op de plek van de voormalige Langebrug was afgesloten van de Pekelharinghaven. In de Oosterhaven kwam een schipsluis te liggen, naar ontwerp van waterbouwkundige A.F. Goudriaan, waarvan de locatie nog altijd in de haven is te herkennen.²¹ Aan de hand van deze sluis kon de hele westkant van de Oosterhaven en de Westerhaven als droogdok worden gebruikt. De havens konden niet helemaal droogvallen, maar het waterpeil kon worden gereguleerd, zodat de schepen van de marine op een veilige manier konden worden onderhouden en hersteld.²²

17 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 306v.

18 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 310v-311r.

19 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 321r.

20 WFA, toeg.nr. 0715-01, inv.nr. 10, fol. 324v.

21 Bremer 1989, 77.

22 Mondelinge mededeling P. Swart, Oudheidkundige Vereniging Medenblik, 10 augustus 2015.

Op 17 september 1799 werd Medemblik bezet door de Engelsen. Volgens Van der Aa bestond de militaire bezetting in Medemblik op dat moment uit slechts 20 man, waardoor de stad zonder problemen kon worden ingenomen.²³ Toen de Bataafse troepen, gesteund door de Fransen, enkele weken later dreigden de stad te ontzetten, vluchtten de Engelsen. Naar verluidt staken de Engelsen "twee voor de werf liggende fregatten, genaamd 'Het Zeepaard' en 'Enkhuizen', voerende elk 24 stukken geschut" in de brand, nadat "zij deze kostbare eigendommen bevorens voorzien hadden, van eene groote hoeveelheid brandstoffen, bestaande in pik, teer, riet, papier en krullen".²⁴

2.3 Historische achtergrond onderzoekslocatie

Het is onwaarschijnlijk dat het plangebied voor de middeleeuwse ontginningen is bewoond. Op de oudste kaart van Medemblik van Jacob van Deventer uit ca. 1560 is te zien dat bewoning zich voornamelijk concentreerde in OW-richting langs de Oude Haven en in NZ-richting langs de huidige Nieuwstraat. Straten als (Gedempt) Achterom, Wijdesteeg en Koningshof waren toen nog ontginningsloten. Het plangebied bevond zich in de 16de eeuw nog in het moerassige achterland van Medemblik.

In 1631-1632 werden de Wester- en Pekelharinghaven aangelegd. De Pekelharinghaven zou tot ruim 4,5 m diep worden uitgegraven. De uitgegraven grond werd daarna gebruikt voor het ophogen van het omliggende terrein en de nieuw aan te leggen stadswal.²⁵ Recent is op twee locaties deze uitgegraven grond aangetroffen.²⁶ Ter hoogte van de Nachtgaalsteeg bevond zich een pakket lichtgrijs rommelig zand. De andere locatie bevond zich op de zuidwesthoek van de kade van de Pekelharinghaven. Het ging eveneens om een rommelig pakket lichtgrijs zand. Op 2,5 m tot 3 m beneden maaiveld bevond zich een nog intacte laag restveen. Mogelijk correspondeerde deze laag met het maaiveld voorafgaand aan de aanleg van de Pekelharinghaven, maar is deze door het gewicht van de opgebracht grond ingeklonken.

De kaart van Medemblik die is uitgegeven door Johannes Blaeu, bestaat in twee versies die beide worden gedateerd in 1649, zeventien jaar na de voltooiing van de Pekelharinghaven. Op beide kaarten zien we de stad met nieuwe aangelegde havens en omwalling met bastions, evenals een gepland deel van de stadverdediging in stippellijn (afb. 6). Daarbij vallen de verschillen tussen de bebouwing van de Westerhaven en Oosterhaven het meeste op. Op de eerste kaart (a) zijn grote lege bouwvlakken te zien en op de tweede kaart (b) zijn de meeste percelen bebouwd. De tweede kaart bestaat zowel in zwart-wit als in gekleurde versie. De eerste kaart is ook uitgegeven in het stedenboek van Frederik de Wit uit 1698. Kaartenuitgevers maakten dankbaar gebruik van oude kopergravures. De Wit had kennelijk de koperplaat verworven die Blaeu ook had gebruikt. Op de door de Wit uitgegeven versie staat rechts onderin het jaartal 1646 en staat tevens vermeld dat de kaart door landmeter Joannes Schagen is getekend. Deze gravure is in de 18de eeuw nogmaals gebruikt door uitgeverij Covens & Mortier, waarbij opnieuw het jaartal is aangepast, namelijk in 1690. De weergave van de stad is ongewijzigd. Kennelijk heeft Johannes Blaeu aanvankelijk gebruik gemaakt van de door Joannes Schagen gemaakte kaart uit 1646 en heeft deze in 1649 aangepast vanwege de vele veranderingen in

23 Van der Aa 1846, 763.

24 Bremer 1989, 77; Van der Aa 1846, 767.

25 Brieffies 1989.

26 Leek *in prep.*

de bebouwing. Hierdoor kunnen we de ontwikkeling van de bebouwing rondom de havens heel precies volgen in deze jaren. De Pekelharinghaven was in 1646 nog grotendeels onbebouwd en was in 1649, als de weergave op de kaart correct is, vrijwel volledig bebouwd. Dit klopt goed met de historische bronnen waaruit blijkt dat precies in deze jaren de percelen werden verkocht.²⁷

Op de locatie van het plangebied staan op de kaart van Johannes Blaeu uit 1649 verschillende gebouwen. In het midden van de zuidkant van de Pekelharinghaven is een steeg te zien. Deze lijkt de kade in twee blokken te verdelen: oost en west. Het plangebied bevond zich in de meest noordoostelijke hoek van het westblok. Op de afbeelding is te zien dat aan de havenzijde drie huizen in NZ-richting staan. Direct ten westen staan twee huizen parallel aan de haven. Een eeuw later lijkt de situatie aan de Pekelharinghaven ongewijzigd. Nog steeds was het hele gebied bebouwd. Op de stadsplattegrond van Tirion uit 1743 staat bij het oostelijke blok een gebouw weergegeven met de tekst "*Lutherschen Kerk*". Een 18de-eeuwse tekening van Spilman, gegraveerd naar een prent van Cornelis Pronk uit 1726, laat het kerkje duidelijk zien (afb. 8).

Afbeelding 8. Een 18de-eeuwse tekening van Spilman, hertekend naar Cornelis Pronk uit 1726.

In de loop van de 18de eeuw ging de economie van Medemblik sterk achteruit. Dit is goed te zien wanneer 17de- en 18de-eeuws kaartmateriaal wordt vergeleken met het kadastrale minuutplan uit 1825. De eerder zo weelderige industrie rondom de Oude Haven is slechts gereduceerd tot een paar gebouwen. Van de Oude Haven zelf is slechts nog een slotachtige watergang over. Hetzelfde gold voor de Pekelharinghaven. Waar de zuidkant van de Pekelharinghaven in de

27 Bovenstaande alinea door C.P. Schrickx (AWF).

17de en 18de eeuw nog was volgebouwd, stonden in 1825 nog slechts 34 gebouwen, inclusief bijgebouwen zoals schuren, overeind. Het overgrote deel was destijds dus onbebouwd.

Op het perceel van het onderhavige onderzoek, Pekelharinghaven 18, stond in 1825 een huis van ca. 14 m x 4,5 m parallel aan de straat (A728, afb. 9). Het geheel was in eigendom van Christiaan Schröder Gijsselaar; een van oorsprong Deense schipper van de familietak Geisler uit Holmstrup. In de decennia erna gingen de percelen over naar scheepstimmerman Jan Lastdrager. Jan Lastdrager bezat het perceel direct ten oosten van Christiaan Schröder Gijsselaar, dat indertijd in gebruik was als boomgaard. De reden van verkoop en het exacte jaartal van overdracht werd niet genoemd. Vrijwel gelijktijdig werd halverwege de Pekelharinghaven een dam aangelegd en werd het westelijke deel gedempt.²⁸

Afbeelding 9. Uitsnede van het kadastrale minuutplan uit 1825.

Omstreeks 1849 verkocht Jan Lastdrager het perceel met huis aan de bakker Gerrit Aartman en timmerman Nicolaas Cornelis Vlaming. Bijna achttien jaren later werd het perceel aangekocht door Simon Otzen, een winkelier uit Kolhorn. Hij liet het huis in tweeën splitsen en verkocht de westelijke helft van het huis en de schuur aan Aart Spek uit Medemblik. Het andere perceel ging over naar Simon Otzen's kinderen. Aart Spek liet omstreeks 1870 de schuur achter het woonhuis slopen (afb. 10).

28 Brieffies 1989, 73.

Afbeelding 10a. Kadastrale hulpkaart uit 1869.

Afbeelding 10b. Kadastrale hulpkaart uit 1880.

Afbeelding 10c. Kadastrale hulpkaart uit 1910.

3 Doel en methode van onderzoek

3.1 Doel en kader

Doel van de archeologische begeleiding is het documenteren van gegevens en het bergen van vondstmateriaal om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming van de historische ontwikkeling van Medemblik en de nabije omgeving. Daarnaast zijn voor het plaatsen van een archeologisch onderzoek binnen een onderzoekskader de landelijke Nationale Onderzoekagenda Archeologie (NOaA 2.0) van belang. De NOaA is vervaardigd door de Rijksdienst van Cultureel Erfgoed (RCE), ondersteund door universiteiten en gemeentelijke archeologen. De NOaA weerspiegelt de stand van zaken, lacunes en vragen die leven binnen de Nederlandse Archeologie. Voor het onderhavig onderzoeksgebied zijn met name hoofdstuk 13 *Late Middeleeuwen, Vroegmoderne tijd en het historische landschap van Holoceen Noord-Nederland*, hoofdstuk 16 *De Middeleeuwen en Vroegmoderne tijd in West-Nederland* en hoofdstuk 24 *De stad in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd* relevant. De regionale onderzoeksagenda voor regio West-Friesland is nog in opbouw.

3.2 Onderzoeksopdracht

In het PvE is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking ervan hebben gefungeerd. Dit rapport tracht deze vragen te beantwoorden.

Nieuwe Tijd

1. Zijn in het plangebied ophogingslagen aanwezig? Zijn de ophogingslagen te dateren en zo ja, wanneer is het plangebied opgehoogd? Is een natuurlijke veenlaag aanwezig?

2. Zijn in het plangebied resten van huizen of bijgebouwen aanwezig? Uit welke periode dateren de sporen en structuren? Wat is de diepteligging van de sporen en wat is de omvang? Kan iets gezegd worden over de indeling van de percelen en de vorm van de gebouwen? Hoe zijn de gebouwen gefundeerd?

3. Zijn op de erven waterputten, afvaltonnen en/of afvalkuilen aanwezig? Wanneer zijn zij gemaakt en buiten gebruik gesteld? Kunnen de putten worden gekoppeld aan percelen? Wat kan op basis van vondstmateriaal worden gezegd over het consumptiepatroon en de welstand van de bewoners van het plangebied door de tijd heen? Hoe zag de materiële cultuur van de bewoners eruit? Komt er relatief veel importeerde werk voor?

3.3 Methodes

In het PvE is gesteld dat de archeologische begeleiding gelijktijdig met de werkzaamheden van de ontwikkelaar worden uitgevoerd. Bij het uitgraven van de bouwput zijn de archeologische waarden gedocumenteerd en *ex situ* bewaard. Wanneer archeologische sporen aan het licht kwamen, zijn deze handmatig blootgelegd, schoongemaakt, gefotografeerd en getekend (schaal 1:20). Door de geringe diepte van de graafwerkzaamheden was het niet mogelijk om compleet bodemprofiel te bestuderen. Van ieder stuk muurwerk is het aanzicht bestudeerd en aanwezige bouwsporen zijn zowel getekend, beschreven als gefotografeerd. Vervolgens zijn

alle sporen zowel individueel als in verband met andere sporen bestudeerd en gefotografeerd. Tijdens de aanleg van de werkput is met behulp van een metaaldetector door een metaaldetectorspecialist de te ontgraven grond afgezocht. Tevens is de stortgrond afkomstig uit de werkput met behulp van een metaaldetector onderzocht.

Bij aanvang van het archeologisch veldonderzoek zijn drie grondslagpunten met RD-coördinaten door een archeoloog van AWF uitgezet. Voor een overzicht van de sporen (per fase) en werkputten wordt verwezen naar bijlagen 1 t/m 3.

Het vondstmateriaal is per spoor en, indien mogelijk, per stratigrafische eenheid verzameld. Binnen een spoor zijn vondsten uit verschillende chronologische vullingen apart geborgen en vastgelegd. Het vondstmateriaal is gedetermineerd volgens het classificatiesysteem voor keramiek en glas uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, beter bekend als het 'Deventer-systeem'. In dit systeem worden vondsten van keramiek en glas gedetermineerd op bakselsoort, vorm en typecode. Daarnaast zijn alle fragmenten geteld, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen randscherven en overige scherven. Bovendien is het minimum aantal exemplaren (MAE) op basis van de verzamelde keramiek- en glasfragmenten vastgesteld. Bij de beschrijving van de vormen wordt in de tekst veelal tussen haakjes verwezen naar de typecodes. Een bord van roodbakkerd aardewerk wordt bijvoorbeeld afgekort tot r-bor-typenummer. Als tijdens de determinatie wel de vorm, maar niet het typenummer kon worden vastgesteld, dan wordt een verwijzing tussen haakjes in de tekst achterwege gelaten.

Afbeelding 11. Tijdens het onderzoek werd aan jonge toeschouwers uitleg gegeven over de geschiedenis van Medemblik.

4 Resultaten archeologisch onderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het archeologisch onderzoek per fase beschreven. De sporen zijn op basis van stratigrafie, hun onderlinge samenhang en de datering van het bijbehorende vondstmateriaal ingedeeld in drie gebruiks- en bewoningsfasen. De oudste fase omvat de sporen daterend tussen de aanleg van de Pekelharinghaven in de tweede kwart van de 17de eeuw en 1750. In deze periode werd de bebouwing aan de zuidkade van de Pekelharinghaven voltooid. De tweede fase dateert tussen 1750 en 1869. In deze periode bevond Medemblik zich in het zwaartepunt van economische neergang en verdween een groot gedeelte van de bebouwing aan de Pekelharinghaven. In fase 2 werd het oorspronkelijke huis uit de 17de eeuw deels gesloopt en vervangen door een nieuw pand met een schuur of zomerkeuken. Bij aanvang van fase 3 in 1869 vond een herindeling van de percelen plaats en werd het 18de-eeuwse gebouw gesplitst en verscheen tegen de zuidgevel een rechthoekige waterkelder.

4.1 Fase 1: sporen en vondsten uit de periode 1632-1750

Op basis van historische bronnen en kaartmateriaal werd voorafgaand aan het gravend onderzoek verondersteld dat de bebouwing zichtbaar op de stadplattegrond van Blaeu uit 1649 de eerste bebouwing op het perceel was. Tot de aanleg van de Pekelharinghaven maakte het plangebied deel uit van het drassige Medemblikker achterland.

4.1.1 Sporen

4.1.1.1 Huis 1

West- en zuidgevel (S11 & S5) en gemeenschappelijke muur (S27)

Van een 17de-eeuws huis zijn de west-, zuid- en oostgevel aangetroffen (afb. 12). Aan de oostzijde was de werkput tot op een diepte van 0,89 m NAP redelijk zwaar verstoord, waardoor diepere sporen zoals zwaar muurwerk vermoedelijk zijn verdwenen.

De fundering van de westgevel was ca. 0,4 m breed en is over een lengte van ruim 7,7 m in NZ-richting waargenomen. Het muurwerk bestond uit rode en gele bakstenen van het formaat 18x8,5x3,5 cm. Van de fundering resteerden nog drie baksteenlagen, waarvan de onderkant zich op 0,98 m NAP bevond. De onderste steenlaag was direct op de onderliggende klei geplaatst, zonder het gebruik van enige grondverbetering (funderen op staal). Ter plaatse van de zuidwesthoek was een deel van de fundering weggebroken. Deze afbraak was in het vlak te zien als een puinspoor met grof baksteenpuin (S10).

Haaks op de westgevel lag de zuidgevel van het pand, die eveneens 0,4 m breed was en een lengte bezat van 2,3 m. Van de zuidgevel resteerden nog vier baksteenlagen, waarvan de bovenzijde zich op 1,15 m NAP bevond. De onderste laag was twee steens breed en lag direct op de onderliggende klei. Na twee lagen versneed de muur naar een steens opbouw.

Op ca. 5,2 m ten oosten van westgevel S11 kwamen onder een 18de-eeuwse muur (zie paragraaf 4.2.1.1 de restanten van een deels afgebroken muur tevoorschijn (S27). De muur lag in NZ-richting, was steens breed en gemetseld van bakstenen van 17x8x4 cm. Anders dan westgevel S11 en zuidgevel S5 had dit muurwerk geen versnijdingen. Waarschijnlijk heeft de muur gefungeerd als 'gemene' muur of gemeenschappelijke muur met het buurpand. Om beperkte ruimte op een erf optimaal te benutten werd een gemeenschappelijke zijmuur gebouwd, waarop

de balklagen van twee constructies rustten.²⁹ Waarschijnlijk was de gemeenschappelijke muur op dezelfde manier uitgevoerd als de westgevel, maar ter plaatse van de kelder diende deze tevens als kelderwand (zie kelder, S26 & S33). Bij de bouw van een nieuw pand in de 18de eeuw is het zuidelijke deel van de muur gesloopt, terwijl het noordelijke deel werd hergebruikt in de nieuwe constructie.

Afbeelding 12 a en b. Restanten van de zuid- en westgevel van het 17de-eeuwse huis. Haardput S14 dateert uit een latere periode.

29 Steehouwer 1992, 17.

Kelders (S26, S33 & S36)

Tegen gemeenschappelijke muur S27 bevonden zich de resten van twee kelders (afb. 13). Eén kelder (S26) bevond zich aan de westzijde van muur S27, waardoor deze bij huis 1 hoorde. De andere kelder (S36) bevond zich aan de oostzijde van muur 27, waardoor deze bij het pand ten oosten van huis 1 hoorde, waarvan verder nauwelijks sporen zijn opgegraven.

Afbeelding 13 a en b. Muurrestanten van de gespiegelde 17de-eeuwse kelders en een 18de-eeuwse zuidgevel (S17).

De westelijke kelder was 1,1 m bij 1,2 m groot en bestond uit steense muren, gemaakt van roodgele bakstenen van 17x8x4 cm. Opvallend aan de fundering van de keldermuren was de manier waarop deze was uitgevoerd, namelijk op kleef. Onder de muren waren op regelmatige afstand smalle houten staakjes in de grond geslagen. Het inslaan van de staakjes zorgde voor plaatselijke grondverdichting, waardoor het hout zich vastzoog in de onderliggende slappe klei.³⁰ Van de kelder van huis 1 waren nog maximaal elf steenlagen over. De kelder was tot op een diepte van 1,12 m NAP afgebroken. Waarschijnlijk bevond de zuidmuur van de kelder zich onder de zuidgevel van een pand uit de 18de eeuw (zie 4.2.1.1 huis 3).

De vloer van de kelder was niet meer aanwezig. Waarschijnlijk bestond deze uit plavuizen, aangezien uit de demping van de kelder een grote hoeveelheid bouwkeraam afkomstig is. Deze puinvulling zat vol met fragmenten van wandtegels en stukken van plavuizen (afb. 14). Uit de 262 tegelscherven kunnen ten minste 149 exemplaren geteld worden.³¹ Bij de plavuizen zijn vijftien individuele exemplaren te onderscheiden.

Afbeelding 14. Grote partij fragmenten van tegels uit de stort van de kelder.

4.1.1.2 Vondsten uit puinstort S26³²

Het gros van de wandtegels is in blauw beschilderd met landschappen, herders of herderinnen omgeven door vier "spinnen" als hoekmotieven, karakteristiek voor de periode 1675-1725.³³ Daarnaast komen enkele tegels voor met figuren als centraal decor en ossenkoppen als hoekmotieven (afb. 15).³⁴

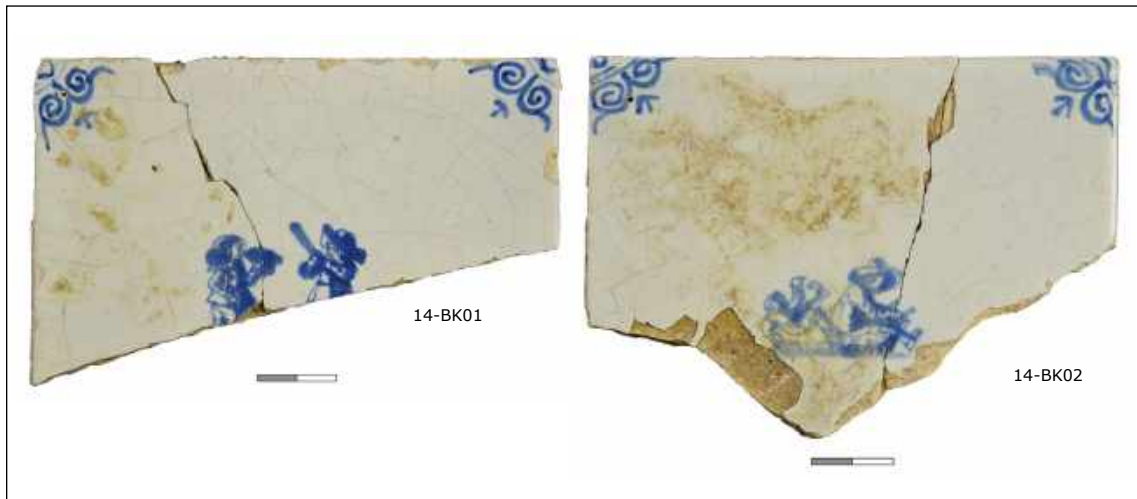
30 Stenvert & van Tussenbroek 2007, 136.

31 Met dank aan studenten Tim Odermatt en Wicher Verhage voor het puzzelen van de fragmenten.

32 Determinatie en tekst: W. Stellingwerf.

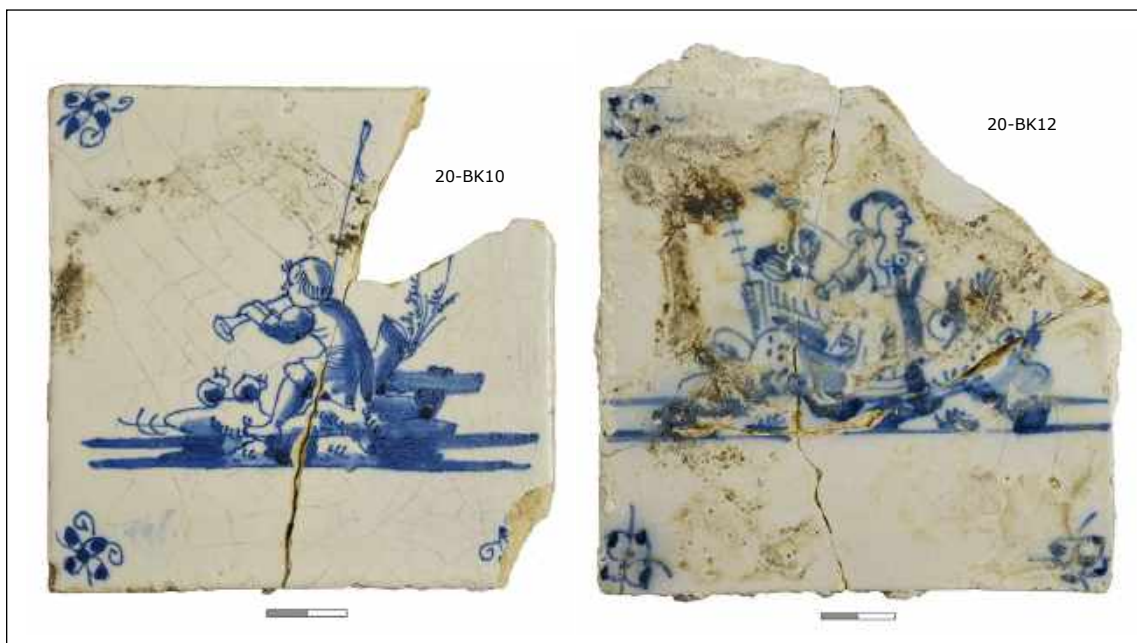
33 Plus 2013, 366, 378.

34 V14-BK01, V14-BK02.

Afbeelding 15. Tegels beschilderd met figuren en ossenkop-hoekmotieven.

Deze tegels dateren wat vroeger, met name uit het derde kwart van de 17de eeuw.³⁵ Minstens 82 tegels zijn beschilderd met herders of herderinnen, vaak in combinatie met vlug geschilderde schaaapjes die meer doen denken aan slakken (afb. 16).³⁶

Afbeelding 16. Tegels beschilderd met herders en herderinnen in een landschap.

42 tegels hebben een decor met gebouwen of vissende figuren in een waterrijk landschap (afb. 17).³⁷ Verder zijn twee tegels op te merken waarop een man bij een waterput is geschilderd (afb. 18).³⁸ De dikte van alle tegels varieert tussen 0,7 cm tot 1,2 cm. Opvallend is het feit dat een aanzienlijk deel van de oorspronkelijk ca. 13x13 cm grote tegels gedeeltelijk bekapt is aan één of meerdere zijden (afb. 19).³⁹

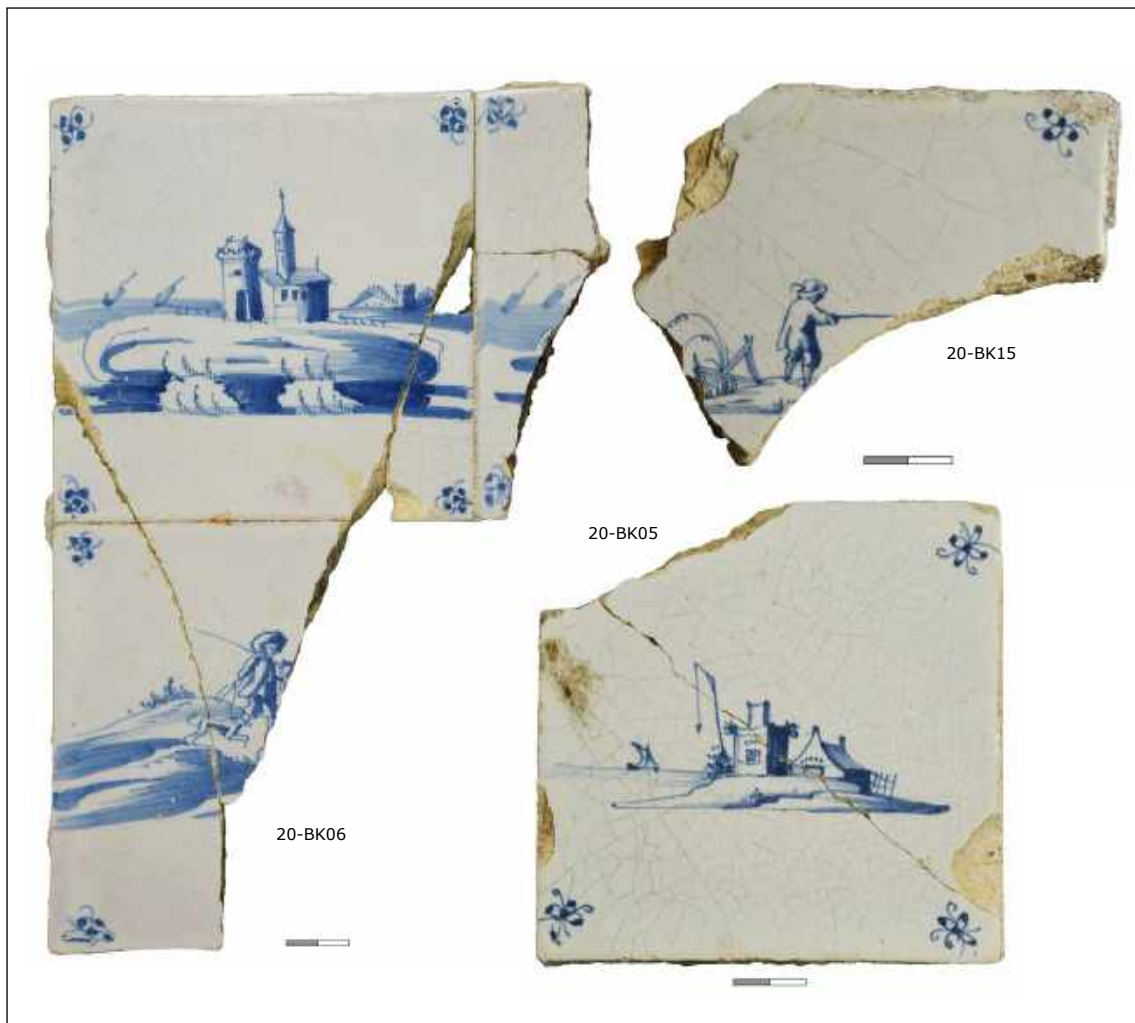
35 Vergelijk Pluis 2013, 383, A.03.06.08.

36 V20-BK10, V20-BK12.

37 V20-BK05, V20-BK06, V20-BK15.

38 V20-BK02, V20-BK11.

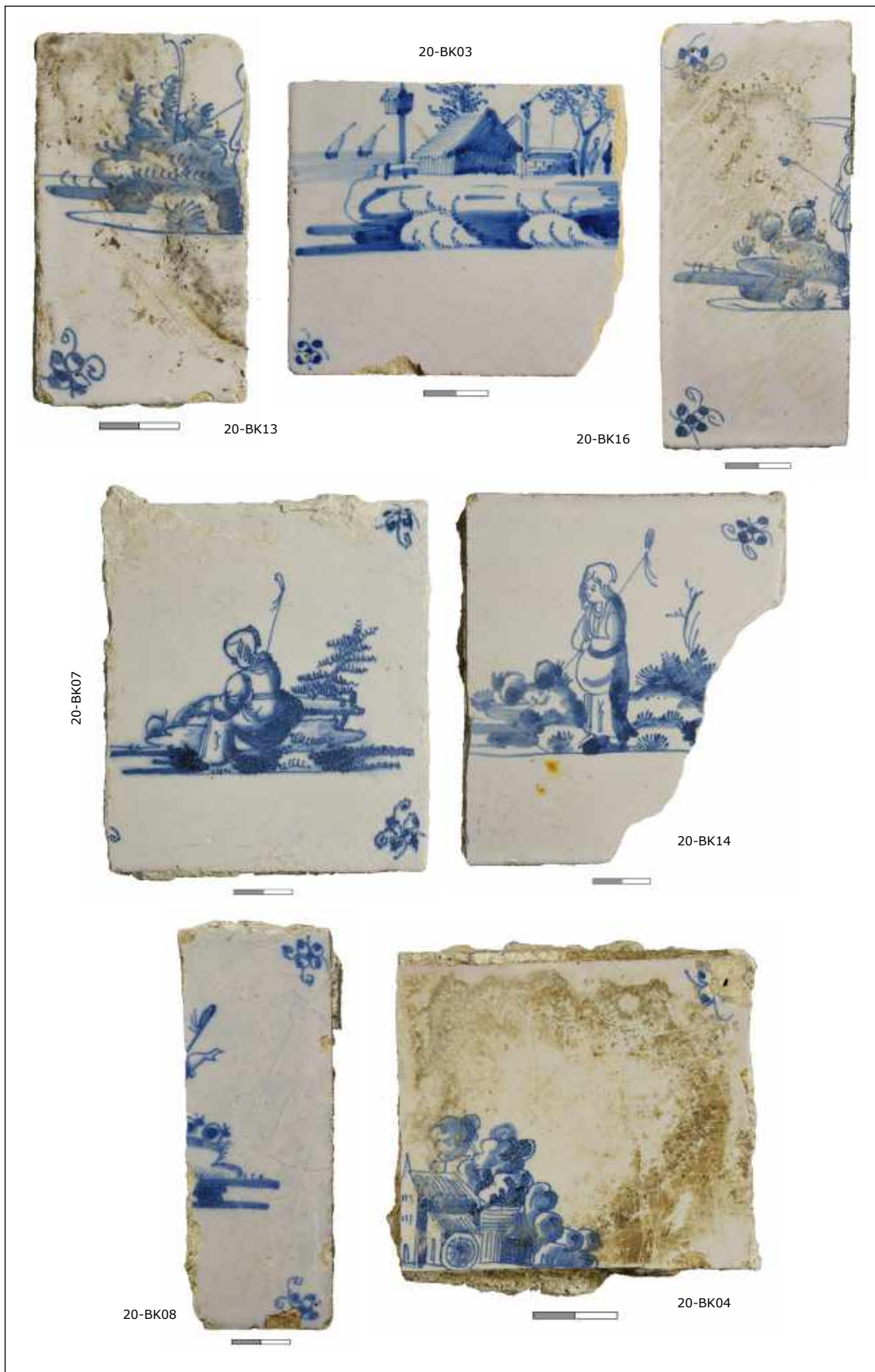
39 V20-BK03, V20-BK04, V20-BK07, V20-BK08, V20-BK13, V20-BK14, V20-BK16.

Afbeelding 17. Tegels beschilderd met gebouwen of vissende figuren in een landschap.

Afbeelding 18. Tegels beschilderd met een man bij een waterput.

Afbeelding 19. Diverse tegels met bekende zijden met mortelresten op de breuk.

Soms is meer dan de helft weg gebikt. Op de breuk zijn in de meeste gevallen resten van mortel zichtbaar. Bijna al deze tegels zijn in een nette rechte lijn bekapt, één exemplaar is echter grof en onregelmatig bekapt (afb. 20).⁴⁰ De bekapte tegels zullen in de hoek van een wand gezeten hebben. Naast deze omvangrijke serie tegels met herder- en landschapsdecors uit de periode rond 1700 zijn twee fragmenten van twee verschillende tegels gevonden die deel uitgemaakt hebben van een tegeltableau dat stilistisch te dateren is in de 18de eeuw. De tegels zijn beschilderd met een kronkelende druivenrank omgeven door vogels (afb. 21).⁴¹ Vermoedelijk vormde een kolom van deze op elkaar aansluitende tegels, een zogenaamde tegelpilaar, de rand van een tableau in een schouw.

Afbeelding 20. Onregelmatig bekapte tegel beschilderd met een herder in een landschap.

Afbeelding 21. Delen van een tegelpilaar beschilderd met een druivenrank en vogels.

Naast een groot aantal stukken wandtegels zijn vijftien fragmentarisch bewaard gebleven plavuizen op te merken. De oorspronkelijke afmeting van de plavuizen bedraagt gemiddeld 13,8x13,8x2,5 cm. Dit formaat werd veel toegepast in de 17de eeuw, zoals blijkt uit archeologisch onderzoek in 2013 in de Paktuinen in Enkhuizen.⁴² Op basis van de opgedoken inventaris van een Friese tjalk die in 1752 op het Hoornse hop is vergaan, was het standaard formaat van plavuizen in de 18de eeuw gegroeid tot gemiddeld 21x21x3,5 cm.⁴³ Vier exemplaren zijn roodkleurig geglazuurd, de overige plavuizen zijn bedekt met een groen loodglazuur, een kleur die is ontstaan door de toevoeging van koperoxide aan het glazuurmengsel. Het gebruik van rood en groen gekleurde plavuizen in een dambordpatroon was zeer gebruikelijk in kelders en keukens in de 17de en 18de eeuw. Opmerkelijk is het feit dat bijna alle plavuizen één bijgekapte diagonale zijde hebben (afb. 22).⁴⁴ Ze zijn min of meer gehalveerd. Op de bijgekapte zijde zit in veel gevallen een laag mortel. Het is aannemelijk dat deze plavuizen langs een betegelde muur ingemetseld gezeten hebben. Een andere opmerkelijke plavuis is in één hoek bekapt in een

40 V20-BK09.

41 V20-BK17.

42 Schrickx & Duijn 2016, 252-253.

43 Perger 2011, 60-61.

44 V20.

kwart rond (afb. 23).⁴⁵ Op en rond het bekapte deel zit roetaanslag. Hoogstwaarschijnlijk was deze plavuis samen met drie andere exemplaren in de stookvloer van een haard ingemetseld. De ronde uitsparing die door vier van deze plavuisen werd gevormd zat in dat geval boven een ingegraven aspot, waar het as in geschoven kon worden nadat het haardvuur gedoofd was.

Afbeelding 22. Verzameling gehalveerde plavuisen met mortelresten op de breuk.

Opvallend aan de puinvulling is het ontbreken van gave, ongebroken wandtegels en plavuisen. Zoals reeds vermeld gaat het hoofdzakelijk om opzettelijk bekapte exemplaren. Bij de uitbraak van de kelderwand en -vloer zijn de hele tegels en plavuisen meegenomen en doorverkocht. De niet recyclebare exemplaren zijn als afval in deze demping beland. Wanneer de uitbraak heeft plaatsgevonden, is niet exact vast te stellen, maar waarschijnlijk vond deze plaats tijdens een nieuwbouwfase in de tweede helft van de 18de eeuw of eerste kwart van de 19de eeuw. Duidelijk is dat dit in ieder geval na 1700 is gebeurd, aangezien veruit de meeste tegels uit die periode dateren. Naast het grote aantal wandtegels

Afbeelding 23. Plavuis met halfrond uitgekapte hoek, waarschijnlijk onderdeel van een stookvloer.

en plavuisfragmenten zijn slechts twee keramiekscherven van roodbakend aardewerk in de puinstort beland. Het gaat om een bodemfragment van een bord (r-bor-7 of r-bor-10) met slibversiering uit het Nederrijns gebied en een randscherf van een voorraadpot (r-pot-2) uit Friesland. Het Nederrijnse bord is vrij karakteristiek voor de 18de eeuw, maar de Friese

45 V20-BK01.

voorraadpotten zijn vrijwel onveranderd de gehele 18de en 19de eeuw geproduceerd, zoals blijkt uit diverse scheepswrakinventarissen aangetroffen in Flevoland.

4.1.1.3 Huis 2

Oostgevel (S13) en afbraakspoor (S21)

In de noordwesthoek van de werkput kwam een in NZ-richting gelegen muurwerk aan het licht. Deze fundering behoorde tot het pand dat ten westen van Huis 1 lag. Anders dan op perceel Pekelharinghaven 18 is op de kaart van Blaeu uit 1649 te zien dat daar een pand parallel aan de Pekelharinghaven staat weergegeven.

Het grootste gedeelte van de muur bevond zich buiten het plangebied, waardoor de muur slechts over een lengte van 2,5 m is onderzocht. De oostgevel was gemaakt van rode bakstenen van 17,5x8,5x4 cm. Van het muurwerk resteerden nog twee, sterk verzakte, baksteenlagen. De onderste laag was twee steens, waarna deze versneed naar anderhalf steens. Op de plaats waar zuidoosthoek van het pand wordt verondersteld, lag een uitbraakspoor met bakstenen van hetzelfde formaat.

Aangezien de huidige rooilijn aan de Pekelharinghaven tussen de 3,2 m en 4,4 m verschilde met de rooilijn uit 1825 is het goed mogelijk dat het grootste gedeelte van huis 2 zich onder de huidige straat en stoep bevindt.

4.2 Fase 2: sporen en vondsten uit de periode 1750 – 1869

In de tweede fase werd het 17de-eeuwse pand deels of geheel afgebroken en verscheen parallel aan de Pekelharinghaven een ingekort gebouw (Huis 3). Voor de verbouwing van het pand werden oude funderingen en bouwmateriaal hergebruikt, aangezien vrijwel alle aangetroffen bakstenen uit de 17de eeuw dateren. Ten zuiden van het 18de-eeuwse pand werd een verwarmde schuur of zomerkeuken van ca. 20 m² gebouwd, wat blijkt uit de kadastrale kaart van 1825. Tegen de achtergevel van het gebouw werd een kleine rechthoekige uitpandige kelder geplaatst.

4.2.1 Sporen

4.2.1.1 Huis 3

Zuidgevel (S17) en westgevel (S26)

Na de afbraak van muur S11 verscheen halverwege en haaks op muur S11 de zuidgevel van Huis 3 (afb. 24). De fundering had een maximale breedte van 0,56 m (drie steens) en was gemaakt van geelrode bakstenen van 17x8x4 cm met mortelresten. Sporen van mortel duiden vaak op hergebruikt bouwmateriaal. De onderste twee baksteenlagen waren los gestapeld, vanaf de tweede baksteenlaag werden de bakstenen met zachte kalkmortel gemetseld. Onder de muur bevond zich grondverbetering van fijngemalen baksteenpuin. De hoogte van de onderzijde van zuidgevel S17 (1,1 m NAP) correspondeerde met de hoogte van de bovenzijde van de afgebroken westgevel van het 17de-eeuwse pand. Hierdoor kon de 17de-eeuwse westgevel worden hergebruikt en op de bestaande fundering worden voortgebouwd.

Waterkelder (S28)

Tegen de zuidgevel werd waarschijnlijk gelijktijdig aan de bouw van huis 3 een uitpandige waterkelder van 0,66 m breed aangelegd (afb. 25). Waarschijnlijk is tijdens de aanleg van kelder S28 een deel van de zuidmuur van de 17de-eeuwse kelder afgebroken. De lengte van de kelder is niet bekend, aangezien de kelder waarschijnlijk tijdens de herindeling van de percelen en het splitsen van het gebouw omstreeks 1869 is gesloopt. Door de splitsing van

huis 3 in de tweede helft van de 19de eeuw zou de kelder inpandig komen te liggen en is deze waarschijnlijk buiten gebruik gesteld. Uit de vulling kwamen twee grijze plavuizen van 13x13 cm en 14x14 cm.

Afbeelding 24. De 18de-eeuwse zuidgevel werd over de 17de-eeuwse westgevel gebouwd en daardoor efficiënt hergebruikt.

Afbeelding 25. In de 18de eeuw werd tegen de zuidgevel een uitpandige kelder (S28) geplaatst.

4.2.1.3 Verwarmde schuur of zomerkeuken

Oostgevel (S32)

Op ca. 2,7 m ten zuiden van zuidgevel S17 werd op een hoogte van 1,52 M NAP een muur in rommelig verband aangetroffen. De muur lag in NZ-richting met eromheen afgebroken stukken muurwerk. De muur was opgetrokken uit grote en kleine hergebruikte roodgele en rode bakstenen met een formaat variërend tussen 23,5x11x5 cm en 17,5x8,5x4 cm. De grote bakstenen dateren uit de 15de of 16de eeuw en zijn mogelijk afkomstig uit afgebroken gebouwen uit de buurt.

Rondom de fundering lagen een paar scherven van 19de-eeuws wit- en roodbakend aardewerk.⁴⁶ Het gaat om een bord (r-bor-13) en een komfoor uit respectievelijk Bergen op Zoom en Gouda. Meest bepalend voor de datering van het complex is een grote pijpenkop, tevens in Gouda vervaardigd, met de letters "D" en "W" in reliëf op zijkant en op de hiel het merk "trompetter" (afb. 26).⁴⁷ Dit merk werd gebruikt door de pijpenmaker Pieter Goedewaagen (1867-1880) en zijn in 1880 opgerichte firma P. Goedewaagen & Zoon (1880-1919).⁴⁸ Interessant is het feit dat bij een archeologische begeleiding aan de Koningshof in 2017 in de binnenstad van Medemblik ook twee van deze pijpenkoppen met de letters "D" en "W" op de zijkant zijn gevonden.⁴⁹ Waar deze letters exact voor staan is onduidelijk, maar blijkbaar waren in Medemblik in de tijd wel vaker pijpen van de Goudse firma Goedewaagen te koop.

Afbeelding 26. Goudse pijp van de firma Goedewaagen uit de tweede helft van de 19de eeuw.

De keramiek uit deze fase bestaat uit fragmenten van een waskom (r-kom-1) van Fries roodbakend slibaardewerk, een fragment van een tulband van witbakend aardewerk (w-vor-4), een pot van steengoed uit het Westerveld, een kopje (f-kop-1) en een bord (f-bor-3?) van Delftse faience, een bord en een kop van Engels industrieel wit aardewerk en een bord van Chinees kraakporselein. De meeste vondsten zijn in de eerste helft van de 19de eeuw te dateren. Het Chinees porselein kan gelden als een antiek stuk, aangezien het twee eeuwen ouder is. De gevonden tegelfragmenten zijn hoofdzakelijk in de late 17de en de 18de eeuw te dateren.

46 Determinatie en tekst: W. Stellingwerf
47 V19-C01.
48 Duco 2003, 134.
49 Leek *et al.* 2019, 53.

Haardput (S12)

Direct ten oosten van fundering S11 lag haardput S12 (afb. 27). Het betrof een rechthoekige bak van 1,02 m bij 0,53 m met aan alle vier de zijden een gemetselde halfsteense muur van oranje en gele bakstenen van respectievelijk 18,5x8x4 cm en 19x9x4,5 cm met daarbinnen een bakstenen vloer. De vloer bestond uit één laag losse bakstenen met as- en roetsporen op de bovenzijde. De vloer lag op 1,12 m NAP en de halfsteense muur op 1,26 m NAP. Op dat niveau lag waarschijnlijk een ijzeren plaat op de haardput met daarin een gat, waarin het overgebleven residu kon worden geveegd. Soortgelijke rechthoekige haardputten onder de stookplaats worden vaker opgegraven in West-Friesland, bijvoorbeeld in Oosterleek 39 en Zwaagdijk 196 (afb. 28).⁵⁰

Afbeelding 27. Haardput S12 tegen Westgevel S11.

Afbeelding 28 a en b. De restanten van twee haardputten uit Oosterleek 39 en Zwaagdijk 196.

50 Duijn 2019, 79-81.

Op de bakstenen vloer bevond zich een assige laag, die correspondeerde met de gebruikperiode van de haardput. Daaruit was een dun steelfragment van een tabakspijp uit de periode 1700-1900 afkomstig. Bovenop de assige laag bevond zich een pakket grof afbraakpuin met daartussen een langwerpige Eau-de-Cologne fles uit de 19de eeuw.⁵¹

4.2.2 Losse vondsten⁵²

Tijdens het onderzoek is een messing knoop uit de eerste helft van de 19de eeuw aangetroffen. De gevonden knoop is een marineknoop, herkenbaar aan het prominente anker op de voorzijde (afb. 29).⁵³ De knoop is gemerkt met "DE HEUS en Zn UTRECHT" op de achterzijde. Hendrikus de Heus was sinds 1796 producent van knopen voor militaire uniformen. Sinds 1808 beschikte hij als één van de eerste ondernemers in Nederland over een stoommachine. Aanvankelijk was zijn bedrijf gevestigd in Amsterdam, maar in 1832 verhuisde het naar Utrecht. Zijn zoon zette het bedrijf voort na zijn overlijden in 1836.⁵⁴ Aangezien de knoop voorzien is van de plaatsnaam Utrecht, is deze na 1832 te dateren. Stilistisch gezien is de knoop wel voor 1850 gemaakt. Interessant is het feit dat de panden aan de Pekelharinghaven waar de opgraving plaatsvond volgens het kadaster van 1825 in bezit waren van Christiaan Schröder Gijselaar, schipper bij de Koninklijke Marine.⁵⁵ Overigens was in Medemblik in de eerste helft van de 19de eeuw het Koninklijk Instituut voor de Marine gevestigd. Medemblik was daarmee naast Den Helder de meest belangrijke marinestad van Nederland. Dit instituut verhuisde echter in 1850 naar Breda, wat het einde betekende voor de bijzondere positie van Medemblik binnen het marinewezen.⁵⁶ De knoop sluit in ieder geval goed aan bij de maritieme geschiedenis van de stad.

Afbeelding 29. Marineknoop van de firma De Heus & Zn, Utrecht.

4.3 Fase 3: sporen en vondsten na 1869

In 1869 vond een herindeling van de percelen en een splitsing en verbouwing van de panden plaats. Omstreeks 1900 werd op de plaats van de voormalige schuur of buitenkeuken een eenvoudige vierkante waterput geplaatst en tegen de zuidgevel werd een rechthoekige waterkelder geplaatst.

51 V21.
52 Determinatie en tekst door W. Stellingwerf.
53 V8-M02.
54 Kaptein 2017, 293-297.
55 Navraag bij HV Oud Medenblick.
56 www.okv-medenblick.nl.

4.3.1 Sporen

4.3.1.1 Huizen 4 en 5

Waterput (S3 & S4)

In het zuiden van de werkput kwam een ronde insteek van 2,2 m in diameter met in het midden een eenvoudige vierkante waterput van 0,6 m bij 0,6 m aan het licht (afb. 30). De waterput was gemaakt van gele bakstenen van 18x9x3 cm met zachte kalkmortel. De bovenste halve meter van de waterput had een vierkante opbouw, waarna deze overging in een ronde put. De diepte van de waterput kon door opkomend grondwater niet worden vastgesteld. De insteek van de waterput was gevuld met enkele honderden keramiek- en glasscherven uit de periode rond 1900. Uit de put zelf kwamen geen vondsten. Waarschijnlijk is de waterput dus omstreeks 1900 gebouwd.

Afbeelding 30. Vierkante waterput (S4) uit de tweede helft van de 19de eeuw. Omstreeks 1900 is de put gedempt.

4.3.1.2 Vondsten uit waterput (S3 & S4)⁵⁷

De samenstelling van de vondsten is karakteristiek voor het einde van de 19de en de vroege 20ste eeuw. Naast keukengoed van roodbakend aardewerk is serviesgoed van industrieel wit aardewerk en Europees porselein een omvangrijke categorie. Bij het roodbakend keukengoed kunnen vooral fragmenten van kachelpannen (r-kap-2?) en kannen (r-kan-23) bedekt met een witte sliblaag aan de binnenzijde en mangaanoxide aan de buitenzijde opgemerkt worden. Deze vormen zijn vrij karakteristiek voor het repertoire van de Goudse pottenbakkers. Een archeologisch opgegraven schip dat in het derde kwart van de 19de eeuw is gezonken in de buurt van het huidige Lelystad, was volgeladen met dit soort aardewerk. Het gaat daar ook hoogstwaarschijnlijk om een handelspartij Gouds aardewerk.⁵⁸ Naast Goudse keramiek zijn producten uit Brabant en Friesland eveneens vertegenwoordigd. De Brabantse waren bestaan

⁵⁷ Determinatie en tekst door W. Stellingwerf.

⁵⁸ Van der Meulen & Smeele 2012, 232, 237, 252-255.

uit slachtkommen (r-bor-12) en ook kachelpannen (r-kap-3) vervaardigd in Bergen op Zoom of Oosterhout.⁵⁹ Het Friese aardewerk bestaat uit voorraadpotten (r-pot-2), een waskom met slibversiering (r-kom-1) en een vuurtest.⁶⁰ Verder kan een product van Fries witbakkend aardewerk opgemerkt worden, namelijk een komfoor (w-kmf-11) versierd met ribbels met radstempel en bedekt met een groen glazuur. De aanwezigheid van meerdere kachelpannen met vlakke bodem (MAE = 7) en het daarbij ontbreken van kookgerei op pootjes is een aanwijzing dat dit huishouden eind 19de eeuw de beschikking tot een fornuis had, er werd niet meer op een haardvuur gekookt. Een typische vondst uit deze periode is tevens een gemberpot van grof Chinees porselein (p-pot-3). De pot is in grauwblauw beschilderd met een stilistisch landschapje.

Afbeelding 31. Fragment van een melkkan met drukdecor "Eiken" van de Maastrichtse aardewerkfabriek Regout, vervaardigd in 1886.

Afbeelding 32. Fragment van een kom van de Maastrichtse aardewerkfabriek Regout, vervaardigd in 1885.

Het serviesgoed bestaat uit fragmenten van borden, theeschotels, koppen, melkkannetjes, kommen en opdienschalen. Behalve serviesgoed zijn ook minimaal één pispot (iw-pis-2) en een zalfpot van witgoed op te merken. Naast negen objecten van porselein (ep-bor-5, ep-kom-3, ep-kop-16), zijn minstens dertig verschillende voorwerpen van industrieel wit aardewerk gevonden (iw-bor-2/6, iw-bor-3, iw-bor-5, iw-bor-6, iw-bor-8, iw-kan-4?, iw-kom-1, iw-kom-10, iw-sch-1, iw-sch-10). Het betreft hoofdzakelijk onversierd witgoed uit Maastricht, typisch voor een vondstcomplex dat na 1850 dateert. Zo zijn ook diverse fragmenten met merken van Maastrichtse fabrieken tussen het afval beland. In de meeste gevallen gaat het om producten van de aardewerkfabriek van Petrus Regout, bekend als De Sphinx, waarbij hoofdzakelijk gedrukte beeldmerken zijn gebruikt. Daarnaast is één keer een blindmerk dat bestaat uit een dubbele ovaal met daarbinnen de tekst "P. Regout Maastricht" vertegenwoordigd, dit merk dateert tussen 1850-1880.⁶¹ De beeldmerken bestaan uit een simpele combinatie van de hoofdletters "P.R."⁶², een dubbele ovaal met daarbinnen de tekst "P. REGOUT MAASTRICHT"⁶³, een rechthoekig kader onder een sfinx met daarbinnen de tekst "P.

59 Groeneweg 1992, 189-190; Kleij 1995, 121, 130.

60 Van der Meulen & Smeele 2005, 272-273, 278-279.

61 Polling 2006, 20-21, blindmerk 5.

62 *Ibid.*, 28, beeldmerk 50.

63 *Ibid.*, 29, beeldmerk 60B.

REGOUT & Co MAASTRICHT⁶⁴ of "Petrus Regout & Co MAASTRICHT".⁶⁵ Deze merken kwamen voor tussen respectievelijk 1865-1880, 1878-1886 en 1883-1900. Interessant is het feit dat enkele producten op het jaar nauwkeurig zijn te dateren vanwege toegevoegde turven of onderbrekingen in de omkadering van het merk. Een bodemfragment van vermoedelijk een melkkannetje (iw-kan-4?) dat versierd is met een onderglazuur bruin drukdecor dat "Eiken" wordt genoemd, is voorzien van een sfinxmerk⁶⁶ met daarnaast de turfdatering 8HH I (afb. 31).⁶⁷ Hiermee kunnen we vaststellen dat het object in 1886 is vervaardigd. Een scherf van een kom draagt ook het sfinxmerk⁶⁸, waarbij in de omkadering onder de tweede A van MAASTRICHT een onderbreking te zien is (afb. 32).⁶⁹ Dit wijst erop dat het product in 1885 is gemaakt.⁷⁰ Naast de producten van Regout is één bord (iw-bor-6) van de concurrent *Société Ceramique* te onderscheiden. Dit bord is gemerkt met een beeldmerk dat bestaat uit een leeuw omgeven door de tekst "SOCIÉTÉ CERAMIQUE MAESTRICHT MADE IN HOLLAND" in cirkelvorm (afb. 33).⁷¹ Dit merk is geregistreerd in 1900 en bleef de hele eerste helft van de 20ste eeuw in gebruik.⁷² De aanwezigheid van dit vroeg 20ste-eeuwse product in de waterput maakt duidelijk dat deze structuur na 1900 buiten gebruik is geraakt.

Afbeelding 33. Bord van de Maastrichtse aardewerkfabriek *Société Ceramique* uit de vroege 20ste eeuw.

Daarentegen komt tussen de vondsten ook een antiek stuk voor dat minimaal driekwart eeuw vroeger dateert. Het gaat om een groot fragment van een opdienschaal van Engelse *creamware* gemerkt met "DAWSON 14" op de bodem (afb. 34).⁷³

-
- 64 *Ibid.*, 32, beeldmerk 70/71.
 65 *Ibid.*, 36, beeldmerk 80.
 66 Polling 2006, 20-21, beeldmerk 71A.
 67 V3-C03.
 68 Polling 2006, 32, beeldmerk 70B.
 69 V3-C02.
 70 Polling 2006, 14.
 71 V3-C01.
 72 Polling 2006, 98, beeldmerk 550.
 73 V5-C01.

Afbeelding 34. Opdienschaal van Engelse creamware, vervaardigd door de firma Dawson in Sunderland.

Creamware is de voorganger van het Maastrichtse aardewerk en was al sinds ca. 1760 op de markt, praktisch 75 jaar voordat Petrus Regout zijn keramiekkabriek in 1836 met hulp van Engelse pottenbakkers oprichtte. Het *creamware* bleef populair tot in de jaren 1820. De Engelse invloed op de Nederlandse markt was enorm totdat rond 1850 het Maastrichtse assortiment de Engelse concurrentie begon te overschaduwen. Dit is goed merkbaar in het hier besproken vondstcomplex. De *creamware* opdienschaal is een product van de Dawson Pottery in Low Ford, Sunderland in Noordoost Engeland. Deze fabriek is gesticht in 1794 en bestond tot 1864.⁷⁴

Het glaswerk bestaat uit fragmenten van diverse flessen, melkglazen lampen, vensterglas, een beker en een kelkglas (gl-kel-17). Bij de flessen zijn de meeste vormtypen te herkennen. Het gaat om medicijnflesjes (gl-fle-14, gl-fle-56), minimaal één kogelfles (gl-fle-46), enkele flessen met kurksluiting (gl-fle-94) en een fragment van een vierkante kelderfles (gl-fle-30). Eén medicijnflesje is in gave staat aangetroffen (afb. 35).⁷⁵ Het kelderflesfragment is een opvallend vondst, aangezien het om een merkzegel gaat. Op het zegel staat "P. HOPPE SCHIEDAM" (afb. 36).⁷⁶ Schiedam was eeuwen lang de belangrijkste jeneverproducent van Nederland. Sinds 1858 was de distilleerderij van Pieter Hoppe gevestigd in dit nabij Rotterdam gelegen stadje.⁷⁷ De flessen die dit zegel dragen dateren hoofdzakelijk uit het laatste kwart van de 19^{de}

Afbeelding 35. Medicijnflesje van helder glas.

Afbeelding 36. Merkzegel van een kelderfles van de Schiedamse jeneverstokerij P. Hoppe.

74 Godden 1992, 122.

75 V5-GL01.

76 V3-GL01.

77 www.hoppe-schiedam.nl.

eeuw. De Schiedamse jeneverindustrie was toen op haar hoogtepunt met maar liefst ca. 400 distilleerderijen actief in 1883. Veertig jaar later resteerden daarvan slechts nog veertien.⁷⁸

Afbeelding 37. Tegels uit de waterput.

Tot slot bevonden zich in de insteek van de waterput diverse fragmenten van minimaal drie oudere tegels uit de 17de en 18de eeuw. Het vroegste exemplaar is veelkleurig met een vogel, mogelijk een koolmees, beschilderd en in de hoeken voorzien van een blauw ossenkop-motief (afb. 37.1).⁷⁹ Deze tegel dateert uit de periode 1620-1650. Verder is een tegel in blauw beschilderd met twee figuren en "spinnen" als hoekmotieven op te merken (afb. 37.2).⁸⁰ De figuren, beide mannen, dragen een stok en één persoon heeft een emmer bij zich. Mogelijk gaat het hier om een voorstelling van landlopers.

Waterkelder S31

Aan het einde van de 19de eeuw werd tegen de achtergevel in OW-richting een waterkelder van harde gele bakstenen van 17x8,5x3,5 cm geplaatst. De kelder had een uitwendige breedte van 1,45 m. De kelder bevond zich deels buiten de werkput, waardoor de lengte niet bekend is. Het tongewelf van de kelder ontbrak. De demping van de kelder bestond uit donkergrijze klei met veel grof baksteenpuin.

4.3.2 Losse vondsten⁸¹

Een groot deel van de vondsten uit fase 3 bestaat uit serviesgoed van Maastrichts industrieel wit aardewerk. Eén scherf is gemerkt met de Sphinx van de fabriek van Petrus Regout. Dit type merk kwam vanaf 1890 voor.⁸² Tussen het serviesgoed is ook een kop (iw-kop-7) op te merken die versierd is met een onderglazuur blauw drukdecor van bladertakken en servetwerk langs de rand (afb. 38).⁸³ Op de bodem van het kopje is fragmentarisch de tekst "MADE IN HOLLAND" te lezen.

78 www.onderdeboompjes.eu.

79 V3-BK01.

80 V5-BK01.

81 Determinatie en tekst door W. Stellingwerf.

82 Polling 2006, 36, beeldmerk 80.

83 V7-C01.

Afbeelding 38. Kop van vermoedelijk Maastrichts aardewerk met landsmerk, ca. 1900.

Waarschijnlijk is deze kop in Maastricht vervaardigd. De toevoeging van een landsmerk werd wereldwijd gebruikelijk op nieuw vervaardigde producten sinds de invoering van de McKinley Tariff Act door de Amerikaanse president William McKinley in 1890. In deze wet stond dat op alle exportproducten naar Amerika de naam van het land van productie vermeld moest staan.⁸⁴ Zodoende werd het sindsdien voor onder andere de Maastrichtse aardewerkfabrikanten een gewoonte om al hun waren, ook voor de eigen markt, te voorzien van een landsmerk. Naast de industrieel vervaardigde keramiek kan een aantal scherven van roodbakkerd aardewerk opgemerkt worden. Het vormenspectrum binnen deze categorie bestaat uit onder andere een kachelpan (r-kap-2) van vermoedelijk Gouds fabricaat. Een interessante vondst is het fragment van een kuikensteen van roodbakkerde keramiek, herkenbaar aan de vele kuiltjes gevormd binnen een rechthoek zodat kuikens bij het drinken van water niet verdrinken. Daarnaast zijn minimaal twee borden versierd met slingerlijnen van witte kleislib (r-bor-27, r-bor-28) gevonden.

Afbeelding 39 (boven). Deksel van een miniatuurvaasje van Chinees porselein.

Afbeelding 40 (rechts). Tegel beschilderd met een kinderspel en spin-hoekmotieven.

4.4 Overige vondsten⁸⁵

Bij het archeologisch onderzoek zijn nog enkele vermeldenswaardige objecten aangetroffen die niet aan specifieke sporen of fasen zijn te koppelen. Het gaat hierbij voornamelijk om keramiek, maar ook glas, bouwkeramiek en veertien metaalvondsten. Ze worden hieronder per vondstcategorie beschreven.

4.4.1 Keramiek

Tijdens de graafwerkzaamheden kwam een dekseltje tevoorschijn van Chinees porselein uit de vroege 18de eeuw, vervaardigd ten tijde van de regeerperiode van keizer Kangxi (1661-1722) (afb. 39).⁸⁶ Het dekseltje is in blauw beschilderd met florale motieven. Op basis van het formaat (diameter 3,2 cm) kunnen we vaststellen dat het een deksel van een miniatuurvaasje is geweest. Dit kan heel goed als een antiek object in een 19de-eeuws huishouden gebroken zijn, waarna het als afval in de bodem is beland.

4.4.2 Bouwkeramiek

Naast verschillende losse fragmenten van wandtegels is een grotendeels intact bewaard gebleven blauw beschilderde tegel uit de tweede helft van de 17de eeuw op te merken (afb. 40).⁸⁷ De beschildering bestaat uit een kinderspel omgeven met vier "spinnen" in de hoeken. De tegel is deels aan de bovenzijde bekapt. Circa 0,5 cm ontbreekt.

Afbeelding 41. Ovaal brillenglas uit de periode 1775-1850.

Afbeelding 42. Uit overlevering bewaarde bril met zilveren montuur, gedateerd 1823 (privécollectie).

Afbeelding 43. Portret van een Amerikaanse dame door J.H. Kimberley, gedateerd 1835 (Skinner Auctions).

85 Determinatie en tekst door W. Stellingwerf.

86 V15-C01.

87 V16-BK01.

4.4.3 Glaswerk

Een opmerkelijke vondst is een ovaal brillenglas dat op basis van schilderijen uit de 18de en 19de eeuw en op grond van uit overlevering bewaarde brillen te dateren is in de late 18de tot en met de eerste helft van de 19de eeuw (afb. 41-43).⁸⁸

4.4.4 Metaal

Metaaldetectie tijdens het archeologisch onderzoek heeft onder andere dertien munten, een muntgewicht, een vingerring, twee gespen, een knoop en twee beslagen opgeleverd. De munten zijn te verdelen in geld uit de tijd van de Republiek, uit de tijd van het koninkrijk der Nederlanden en buitenlands geld.⁸⁹ De Nederlandse munten die voor 1800 dateren bestaan uit duiten van respectievelijk Zeeland (1641-1649; 1793), Gelderland (1703; 1720), Friesland (1702-1724) en West-Friesland (1754) (afb. 44.1-4).⁹⁰ Interessant is de vondst van een imitatie van een Utrechtse duit uit Reckheim, te dateren tussen 1630-1670 (afb. 44.5).⁹¹ In plaats van "TRAJECTVM" is de inscriptie "TRAM REC EM" in de munt geslagen en tevens is het wapen van Utrecht gekopieerd op de keerzijde van de munt. "TRAM REC HEM" zou staan voor "Trans Mosa Reckum". Dit betekent: over de Maas (te) Reckheim.⁹² De koninkrijksmunten bestaan uit een halve Willemcent uit 1822, een Willemcent uit 1823 en twee leeuwencenten uit respectievelijk 1878 en een ondateerbaar exemplaar dat tussen 1877-1900 geslagen is (afb. 44.6).⁹³ De buitenlandse munten bestaan uit een oord van Namen uit 1710, dat in die tijd tot het Spaanse rijk van koning Filips V behoorde en een heller uit Frankfurt geslagen in 1821 (afb. 44.7-8).⁹⁴ De oord heeft een groot gat in het midden dat waarschijnlijk ontstaan is door een doorboring van een spijker.

Het muntgewicht is gebruikt voor een gouden leeuw van 4,14 gram, herkenbaar aan de afgebeelde zittende leeuw onder een baldakijn op de voorzijde (afb. 45).⁹⁵ Op de keerzijde staan boven een zwaard de letters "G D N" afgebeeld. Dit staat voor Guiliam de Neve, een muntgewichtverkoper die tussen 1604-1657 werkzaam was in Amsterdam. Onder de initialen is het jaartal 1642 te lezen.⁹⁶

De vingerring is van koper en heeft een simpele vorm zonder versiering (afb. 46).⁹⁷ Opvallend is een klein rechthoekig merkje met daarbinnen het monogram "IH" of "HI". Het is onbekend wie de maker van deze ring is, maar op basis van het lettertype van het merkje zal de ring in de 18de of vroege 19de eeuw gemaakt zijn.

De gespen zijn te verdelen in een rechthoekige riemgesp en een ovale schoengesep met ankerplaat. Beiden dateren in de 17de of 18de eeuw (afb. 47.1-2).⁹⁸

Tot slot kunnen een messing beslagstuk in de vorm van een bloem en mogelijk een fragment van beslag van een mesheft versierd met graveringen opgemerkt worden. Het bloemvormige beslagstuk (diameter 48 mm) is mogelijk onderdeel van een lamp of de achterplaat van een kastknop geweest (afb. 48).⁹⁹

88 V15-G01.

89 Determinatie door Frank Postma (AWF).

90 V8-M03, V8-M04, V8-M05, V8-M06.

91 V8-M08.

92 www.duiten.nl.

93 V18-M04.

94 V8-M07, V8-M09.

95 V8-M01.

96 www.muntgewicht.nl.

97 V18-M01.

98 V18-M02, V18-M03.

99 V18-M05.

Afbeelding 44. Munten. 1: V8-M03, 2: V8-M06, 3: V8-M04, 4: V8-M05, 5: V8-M08, 6: V18-M04, 7: V8-M09, 8: V8-M07.

Afbeelding 45. Muntgewicht uit 1642, vervaardigd in Amsterdam.

Afbeelding 46. Koperen vingerring met merk "IH" of "HI".

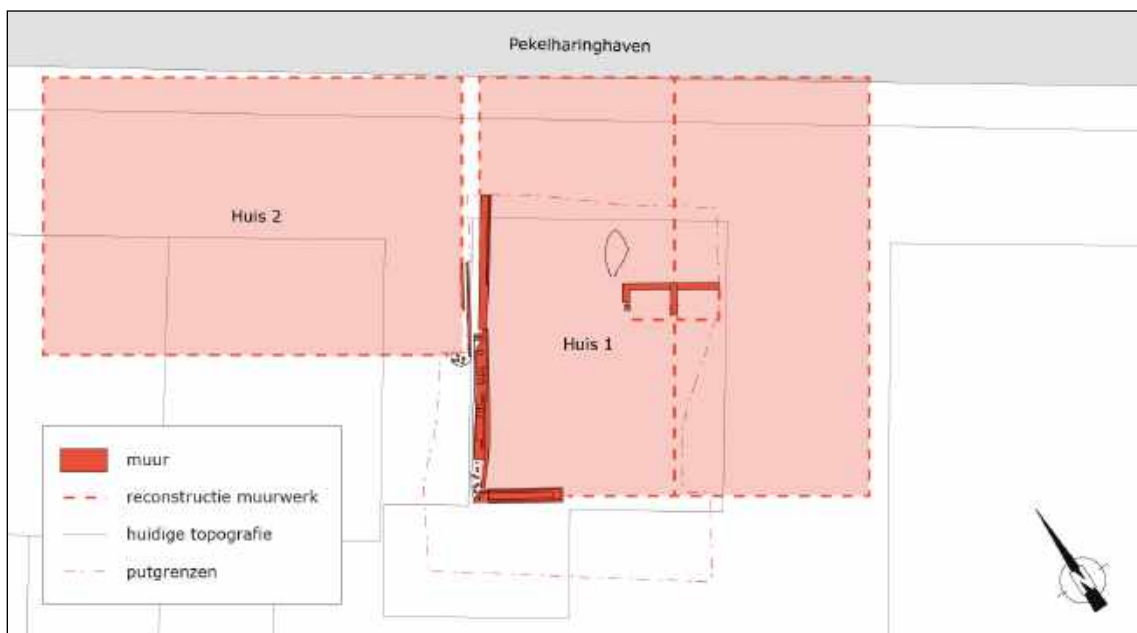
Afbeelding 47. Gespen. 1: V18-M02, 2: V18-M03.

Afbeelding 48. Bloemvormig beslagstuk van een lamp of kastknop.

5 Synthese

Tijdens het archeologisch onderzoek kwamen resten tevoorschijn uit drie bewoningsfasen. De oudste resten dateren uit de periode tussen 1632 en 1750. In deze periode werd de Pekelharinghaven aangelegd en werd de bebouwing aan de zuidkade voltooid. Uit fase 1 dateren de resten van drie 17de-eeuwse huizen, waaronder funderingen, uitbraaksporen en kelders (afb. 49). Het 17de-eeuwse huis op perceel Pekelharinghaven 18 (Huis 1) bevond zich haaks op de Pekelharinghaven (diep huis). Aan de oostzijde stond een soortgelijk huis dat gelijktijdig aan Huis 1 is gebouwd. Beide huizen deelden namelijk een tussenmuur, ook wel een 'gemene' muur of gemeenschappelijke muur genoemd. Hierdoor kon de beperkte ruimte op het erf optimaal worden benut. Nadelig aan deze gemeenschappelijke muur was dat een van de gebouwen niet zonder meer kon worden afgebroken, omdat de houten skeletten van twee constructies erop rustten.

Afbeelding 49. Reconstructie van fase 1 op basis van de archeologische resten (schaal 1:200).

Hoewel op basis van historische bronnen te achterhalen was dat de percelen aan de Pekelharinghaven een standaardbreedte van 28 voet (9,13 meter in Drechterlandse voet) zouden krijgen, kon dit archeologisch niet worden onderbouwd. Soms valt aan de hand van het kadastrale minuutplan uit 1823 de oorspronkelijke percelering te reconstrueren, maar voor de bebouwing aan de Pekelharinghaven bleek dit niet mogelijk te zijn. In 1823 bleek namelijk géén van de percelen een breedte van 9,13 m te bezitten.

Aan de hand van het historische kaartmateriaal van Joannes Schagen en Johannes Blaeu kan worden vastgesteld dat de bebouwing op de locatie van het plangebied tussen 1646 en 1649 werd verwezenlijkt. In eerste instantie werd gedacht dat de aangetroffen gespiegelde kelders gelijktijdig aan de bouw van de huizen zijn geplaatst, maar de bouwkeramiek afkomstig uit de kelders doet anders vermoeden namelijk omstreeks 1675. Hoe deze fasering constructief in elkaar heeft gezeten is onduidelijk, maar waarschijnlijk zijn tijdens verbouwingswerkzaamheden in de laatste kwart van de 17de eeuw de kelders geplaatst. Om te voorkomen dat optrekkend grondwater in de kelders zou komen, werden de wanden van de kelders bekleed met tegels

om zo het geheel vochtresistent of waterdicht te maken (afb. 50). Van de kelder van Huis 1 is de bouw goed in beeld gebracht. Ter hoogte van het restant van de gemeenschappelijke muur werd in koud verband een kelder geplaatst. Opvallend aan de kelder was dat deze op houten staakjes of slieten waren geplaatst. De manier van funderen kennen we onder andere uit Enkhuizen¹⁰⁰ en Hoorn¹⁰¹, maar dan van zwaar uitgevoerde dragende constructies. Een mogelijke verklaring voor deze funderingsmethode voor de kelders is dat de ondergrond ongeschikt werd bevonden om de steens gebouwde constructies in koud verband direct op de ondergrond te plaatsen. De relatief nieuwe ondergrond naast de Pekelharinghaven was immers nog maar enkele decennia oud tijdens de bouw van de eerste huizen, waardoor nog maar weinig zetting of klink had plaatsgevonden.

Afbeelding 50. Twee 17de-eeuwse gespiegelde kelders aangetroffen in 2019 tijdens een opgraving aan het Nieuwe Noord in de binnenstad van Hoorn.

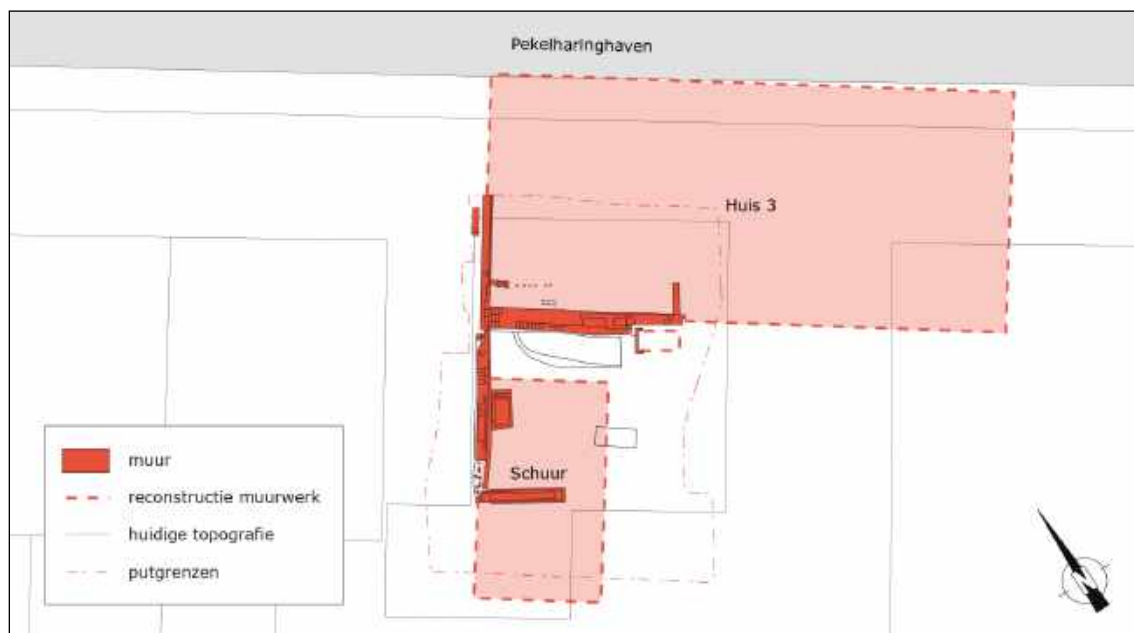
De 18de-eeuwse economische recessie van Medemblik is goed terug te zien op 19de-eeuws kaartmateriaal, maar de weerslag ervan is ook terug te vinden in het archeologisch bodemarchief. Waarschijnlijk zijn in de tweede helft van de 18de eeuw de oorspronkelijke 17de-eeuwse panden deels afgebroken, waarna aan de zuidzijde een nieuwe achtergevel werd geplaatst (huis 3, afb. 51). Hierdoor werden in tijden van economische neergang zowel kosten als moeite bespaard. Bij de verbouwing werden de inpandige kelders afgebroken en volgestort met puin. De binnenzijde van de kelders werden hierbij ontdaan van de tegels, waarbij de complete stukken werden doorverkocht.

Ten zuiden van huis 3 werd op 1,5 m uit de achtergevel een rechthoekig gebouw van ca. 20 m² gebouwd. Mogelijk werd de oude westgevel van het 17de-eeuwse huis 1 hiervoor gebruikt, maar dit is niet met zekerheid te zeggen, aangezien geen exacte data van de bouw bekend

100 David- en Romeinstraat. Ter Steege *et al.* 2019

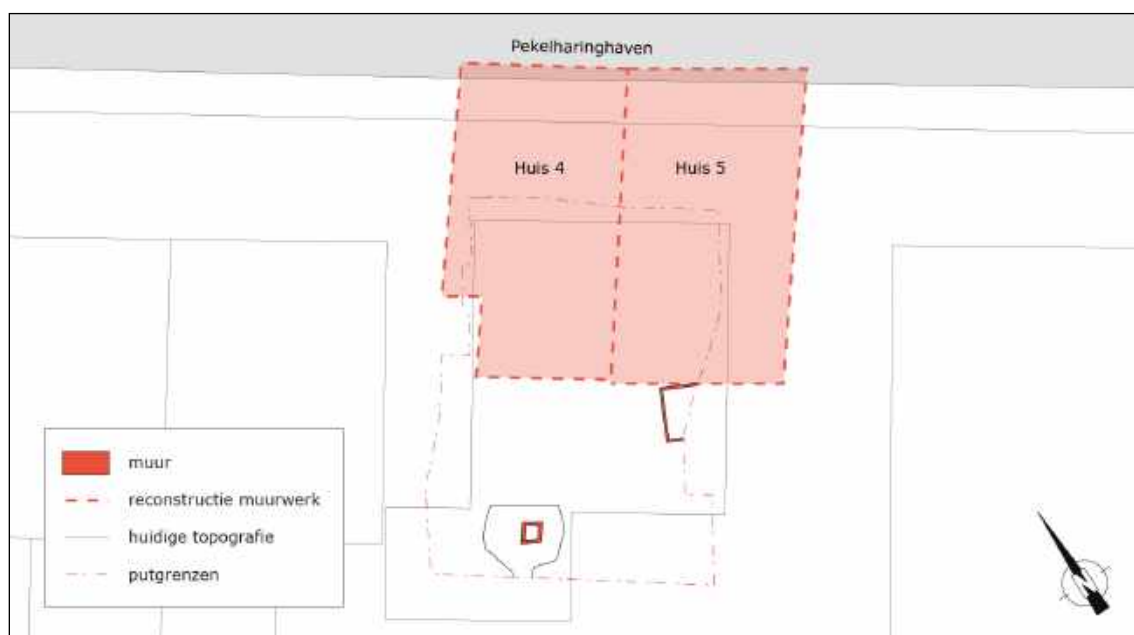
101 Nieuwe Noord. Schrickx *in prep.*

zijn. Opvallend aan het gebouw is de haardput, die tegen de zuidgevel van het gebouw staat. Mogelijk duidt dit op gebruik als zomerkeuken

Afbeelding 51. Reconstructie van fase 2 op basis van de archeologische resten (schaal 1:200).

Omstreeks 1869 vond op de betreffende percelen een aantal veranderingen plaats. Huis 3 werd in tweeën gesplitst en deels verbouwd en de schuur of zomerkeuken werd geheel afgebroken (afb. 52). De 18de-eeuwse kelder werd opgevuld en tegen de nieuwe achtergevel werd een rechthoekige waterkelder geplaatst. Nog geen elf jaar later werden de huizen en percelen opnieuw opgesplitst en verbouwd tot zeer kleine huisjes van slechts 4,6 m breed en 8 m lang. Het jongste spoor dateert uit 1900 toen in de achtertuin van de kleine huisjes een kleine vierkante waterput werd aangelegd. In 1910 werden de twee kleinere huisjes weer samengevoegd, waarna het geheel in 1955 werd gesloopt.

Afbeelding 52. Reconstructie van fase 3 op basis van de archeologische resten (schaal 1:200).

De samenstelling van het vondstmateriaal uit de 19de en vroeg 20ste-eeuwse complexen getuigt niet van grote welstand. De bewoners hebben waarschijnlijk de beschikking gehad tot een fornuis, keukenapparatuur dat in deze tijd was doorgedrongen tot de huishoudens van de middenklasse. Voor het nuttigen van de maaltijd en koffie en thee gebruikten de bewoners hoofdzakelijk serviesgoed van onversierd Maastrichts industrieel aardewerk en simpel beschilderd Europees porselein dat na 1850 ook binnen de minder vermogende milieus beschikbaar was geraakt. Luxueuze keramieksoorten als het Engelse serviesgoed van de illustere Wedgwood-fabriek of rijkelijk beschilderd Duits en Frans porselein ontbreken in de vondstcomplexen.

6 Beantwoording onderzoeksvragen

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd, waarop hieronder wordt geantwoord.

Nieuwe Tijd

1. Zijn in het plangebied ophogingslagen aanwezig? Zijn de ophogingslagen te dateren en zo ja, wanneer is het plangebied opgehoogd? Is een natuurlijke veenlaag aanwezig?

Binnen het plangebied is een homogeen ophogingspakket aangetroffen, waarvan enkel de toplaag is aangesneden. Deze bevatte voornamelijk vondsten vanaf de 18de-eeuw. De oudste ophogingslaag dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw en is opgeworpen voorafgaand aan de aanleg van de Pekelharinghaven omstreeks 1632. Een intacte laag natuurlijk veen is vanwege de geringe diepte van de bouwput niet waargenomen. In het voorjaar van 2019 is door Archeologie West-Friesland een archeologische begeleiding uitgevoerd op 180 m ten oosten van het plangebied. Daar werd een laag veraard veen aangetroffen op ca. -3 m NAP.

2. Zijn in het plangebied resten van huizen of bijgebouwen aanwezig? Uit welke periode dateren de sporen en structuren? Wat is de diepteligging van de sporen en wat is de omvang? Kan iets gezegd worden over de indeling van de percelen en de vorm van de gebouwen? Hoe zijn de gebouwen gefundeerd?

Tijdens het onderzoek zijn de resten van vijf huizen uit drie verschillende periodes aangetroffen. De oudste sporen hoorden bij drie 17de-eeuwse huizen. Deze sporen bestonden hoofdzakelijk uit funderingen en kelders. Twee van de huizen lagen in NZ-richting, haaks op de Pekelharinghaven, zoals te zien is op de kaart van Blaeu uit 1649. Een van de huizen lag in OW-richting, parallel aan de Pekelharinghaven. Van één van de huizen konden de afmetingen worden vastgesteld, namelijk 5,2 m in de breedte en 11 m in lengte. Aangezien de NZ-georiënteerde huizen gelijktijdig zijn gebouwd en op een gemeenschappelijke muur zijn gefundeerd, zullen beide huizen waarschijnlijk dezelfde afmetingen hebben gehad (zie 4.1.1 Sporen). Door een gemeenschappelijke muur toe te passen in een constructie werd de beperkte ruimte op een erf optimaal benut. Uiteraard kon dit alleen als beide percelen eigendom waren van dezelfde persoon.

Alle 17de-eeuwse muren, behalve de keldermuren, waren gefundeerd op staal. Bij de 18de-eeuwse funderingen werd grondverbetering in de vorm van fijn baksteengruis toegepast. De 17de-eeuwse keldermuren waren op slieten gefundeerd.

3. Zijn op de erven waterputten, afvaltonnen en/of afvalkuilen aanwezig? Wanneer zijn zij gemaakt en buiten gebruik gesteld? Kunnen de putten worden gekoppeld aan percelen? Wat kan op basis van vondstmateriaal worden gezegd over het consumptiepatroon en de welstand van de bewoners van het plangebied door de tijd heen? Hoe zag de materiële cultuur van de bewoners eruit? Komt er relatief veel importdewerk voor?

Op zijn vijf (water)kelders en – putten aangetroffen uit drie verschillende periodes. De twee oudste betroffen twee kelders uit de 17de eeuw. Eén kelder dateert uit de 18de eeuw en twee uit de 19de en 20ste eeuw. De twee 17de-eeuwse kelders waren zogenaamde dubbele of gespiegelde kelders (zie 4.1.1.1 huis 1). Deze zijn gelijk met de bouw van de huizen aangelegd en sluiten op elkaar aan. De kelders werden door een zogenaamde 'gemene' of gemeenschappelijke muur van elkaar gescheiden.

Opvallend is de grote hoeveelheid aangetroffen fragmenten van wandtegels en plavuizen uit de late 17de en vroege 18de eeuw. Dit duidt erop dat in die periode een ruimte, vermoedelijk de kelder, van één van de panden aan de Pekelharinghaven betegeld is geweest. De uitbraak ervan zal plaatsgevonden hebben in de tweede helft van de 18de of de 19de eeuw, waarbij gawe tegels en plavuizen verkocht zijn en enkel de gebroken en bekapte stukken bij het afval terechtgekomen zijn.

Grote afvalcomplexen uit de 17de en 18de eeuw ontbreken. De samenstelling van het vondstmateriaal uit de 19de en vroeg 20ste-eeuwse complexen getuigt niet van grote welstand. Het serviesgoed bestond hoofzakelijk uit Maastrichts industrieel aardewerk en simpel beschilderd Europees porselein. Luxere keramieksoorten, zoals Wedgwood-serviesgoed en zeer verfijnd Duits of Frans porselein ontbraken en ook is geen luxe kristalglas aangetroffen. Wel hadden de lokale bewoners in deze tijd vermoedelijk de beschikking tot een fornuis.

7. Samenvatting

In Medemblik is in de zomer van 2018 op perceel Pekelharinghaven 18 een nieuw woonhuis gerealiseerd. Tijdens de uitgraafwerkzaamheden van de nieuwbouwcontouren is door Archeologie West-Friesland een archeologische begeleiding uitgevoerd. In 2017 is in een archeologische QuickScan vastgesteld dat het plangebied zich bevond op een terrein met een zeer hoge archeologische verwachting voor resten uit de Nieuwe Tijd. In het kader van de Archeologische Monumentenzorg-cyclus is besloten om de versturende bodemingrepen archeologisch te begeleiden.

Het plangebied ligt op de zuidkade van de Pekelharinghaven van Medemblik. De Pekelharinghaven, of voorheen 'Ooster Nieuwe Haven', is in 1631 aangelegd, tezamen met de Westerhaven. Met de uitgegraven grond van de Pekelharinghaven zijn de kades en een deel van de nieuwe stadswal opgehoogd, waarna de percelen langs de Pekelharinghaven op 6 maart 1632 werden uitgezet. Het duurde echter minstens nog veertien jaar voordat het perceel werd bebouwd.

Voorafgaand aan het onderzoek is in het PvE een aantal onderzoeksvragen geformuleerd, die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking ervan hebben gefungeerd. Hierbij lag de nadruk voornamelijk op de vroegste 17de-eeuwse bewoning op de Pekelharinghaven.¹⁰² De 17de-eeuwse sporen bestonden uit een huisplattegrond met een volgestorte kelder, waarin meer dan 80 beschilderde 17de-eeuwse tegels en onversierde plavuizen werden aangetroffen. Tijdens de 18de-eeuwse economische recessie van Medemblik werd het van oorsprong 17de-eeuwse huis ingekort en verscheen ten zuiden van het huis een buitenkeuken met een zogenaamde askolk tegen de westgevel.

102 Zie paragraaf 3.2 Onderzoeksoopdracht voor een overzicht van de onderzoeksvragen.

Literatuur

- Aa, A.J. van der, 1846. *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, zevende deel.
- Bremer, J.T., 1989. De Marine in Medemblik in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies & C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblicker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 77-86.
- Brieffies, W.F.M., 1989. De Pekelharinghaven, in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies & C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblicker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 67-76.
- Dijkhuis, B., 2012. An den slote tot Medemblic. Vraagstukken rond de staat van het kasteel van Medemblik tijdens de Middeleeuwen, in *Jaarboek Oudheidkundige Vereniging Medemblick* 20, 7-16.
- Duco, D., 2013. *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*, Amsterdam.
- Duijn D., 2018. Een rijke stolpboerderij uit de 17de-eeuw. Archeologisch onderzoek op perceel Westeinde 15 in Venhuizen, gemeente Drechterland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 119, Hoorn.
- Duijn, D.M., 2019. Tussen Zwaagdijk en Kromme Leek. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek op het perceel Zwaagdijk 196 in Zwaagdijk-Oost, gemeente Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 137, Hoorn.
- Gast, A. de & M. Bartels, 2019. *Archeologische QuickScan. Pekelharinghaven 18, gemeente Medemblik (projectvoorbereiding 17157)*, Hoorn.
- Godden, G.A., 1992¹⁶. *The Handbook of British Pottery & Porcelain Marks*, Londen.
- Groeneweg, G., 1992. *Bergen op Zooms aardewerk. Vormgeving en decoratie van gebruiks-aardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom, Waalre*.
- Kaptein, H., 2017. *Nijverheid op windkracht. Energietransities in Nederland 1500-1900*, Hilversum.
- Kleij, P., 1995. Oosterhouts aardewerk, in: H. Clevis, *Assembled Articles 2. Symposium on Medieval and Post-Medieval Ceramics, Antwerpen 25 and 26 January 1995*, Zwolle.
- Leek, J., J. van Leeuwen, W. Stellingwerf & M.H. Bartels, 2019. Van haven tot hof. Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden in de Koningshof in Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 130, Hoorn.
- Leeuwen, J. van, 2014. Middeleeuws Medemblik: een centrum in de periferie. Archeologisch onderzoek naar de (vroeg)middeleeuwse handelsnederzetting en het oudste regionale centrum van West-Friesland in de periode 675-1289, *West-Friese Archeologische Rapporten* 61, Hoorn.

Meulen, A., van der & P. Smeele, 2005. *De pottenbakkers van Friesland 1750-1950. Het ambacht, de mensen, het aardewerk*, Leiden.

Meulen, A., van der & P. Smeele, 2012. *De pottenbakkers van Gouda 1570-1940 en hun betekenis voor de geschiedenis van de Nederlandse keramiek*, Leiden.

Perger, T., 2011, Friese bakstenen op weg naar Hoorn, in: M. Bartels (red.), *Gezonken als een baksteen. De schipbreuk van de tjalk van de Friese schipper Karsten Hoytes op 3 november 1752. Archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek naar een gezonken vrachtvaarder in het Hoornse Hop*, Hoorn, Publicaties Stichting Archeologie West-Friesland 1, 57-66.

Pluis, J., 2013. *De Nederlandse tegel. Decors en benamingen 1570-1930*, Leiden.

Polling, A., 2006. *Maastrichtse ceramiek. Merken en dateringen. P. Regout (De Sphinx), N.A. Bosch, Clermont en Chainaye, Société Céramique, Guillaume Lambert, L. Regout (Mosa), F. Regout. Alfred Regout (REMA)*, Lochem.

Schrickx, C.P., 2013a. Een erf tussen Wik en Koningshof. Archeologisch onderzoek op het perceel Gedempt Achterom 45 in Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 53, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2013b. Een nieuwe wijk achter de Nieuwstraat. Archeologisch onderzoek op het perceel Achterom 14 in Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 52, Hoorn.

Schrickx, C.P. & D.M. Duijn, 2016. Nouveau Riche aan de Nieuwe Haven. Archeologisch onderzoek naar woon- en pakhuizen en het kantoor van de WIC tussen de Paktuinen en Nieuwe Haven in Enkhuizen, *Westfriese Archeologische Rapporten* 87.

Steege, B.C. ter, 2018. *Programma van Eisen. Archeologische begeleiding Pekelharinghaven 18, gemeente Medemblik (projectnummer 473)*, Hoorn.

Steehouwer, K.J., 1992. *Bouwgeschiedenis van Monumenten. Een speurtocht naar de leeftijd van een gebouw aan de hand van kenmerken en materialen*, Amsterdam.

Stenvert, R. & G. van Tussenbroek (red.), 2007. *Inleiding in de bouwhistorie. Opmeten en onderzoek van oude gebouwen*, Utrecht.

Internetbronnen

Birks, S., 2004. *General Guide to Pottery Trade Marks. A simple guide to understanding the basics of the marks and dates on the underside of pottery* (<http://www.thepotteries.org/mark/general.htm>, op 07-02-2020).

Henzen, G., 2019. *De hagemunterij van Reckheim* (www.duiten.nl, op 11-02-2020).

Hoppe Schiedam, 2020. *Geschiedenis* (www.hoppe-schiedam.nl/hoppe-schiedam/geschiedenis, op 10-02-2020).

Muntgewicht.nl, 2019. *Muntgewichtmerken Guiliam de Neve* (http://www.muntgewicht.nl/Afbeeldingen_verkoper/Neve_G_de_merken, op 11-02-2020).

Onder de Boompjes Distillery, 2020. *Schiedam* (<https://www.onderdeboompjes.eu/welkom>, op 10-02-2020)

Oudheidkundige Vereniging Medenblick, 2013. *De Marine in Medemblik. Het marineverleden van Medemblik* (http://www.okv-medenblick.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=93:de-marine-in-medemblik&catid=42:nieuws&Itemid=63), op 11-02-2020.

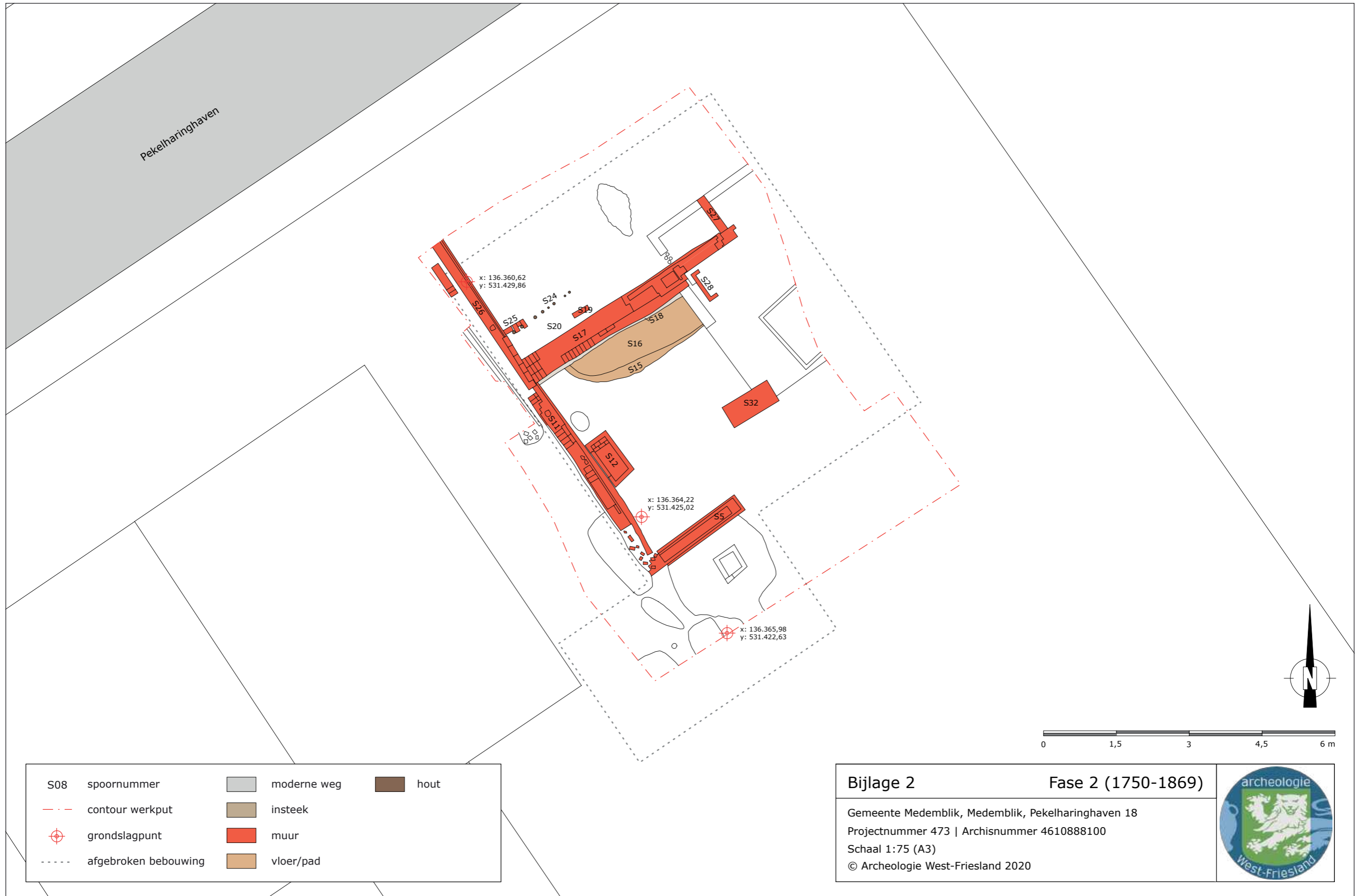

S08	spoornummer		moderne weg		kelder
	contour werkput		uitbraakspoor		hout
	grondslagpunt		muur		
	afgebroken bebouwing		vloer/pad		

Bijlage 1 **Fase 1 (1632-1750)**

Gemeente Medemblik, Medemblik, Pekelharinghaven 18
 Projectnummer 473 | Archisnummer 4610888100
 Schaal 1:75 (A3)
 © Archeologie West-Friesland 2020

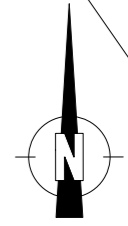
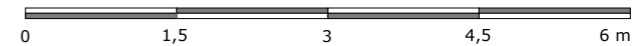
Pekelharinghaven

x: 136.360,62
y: 531.429,86

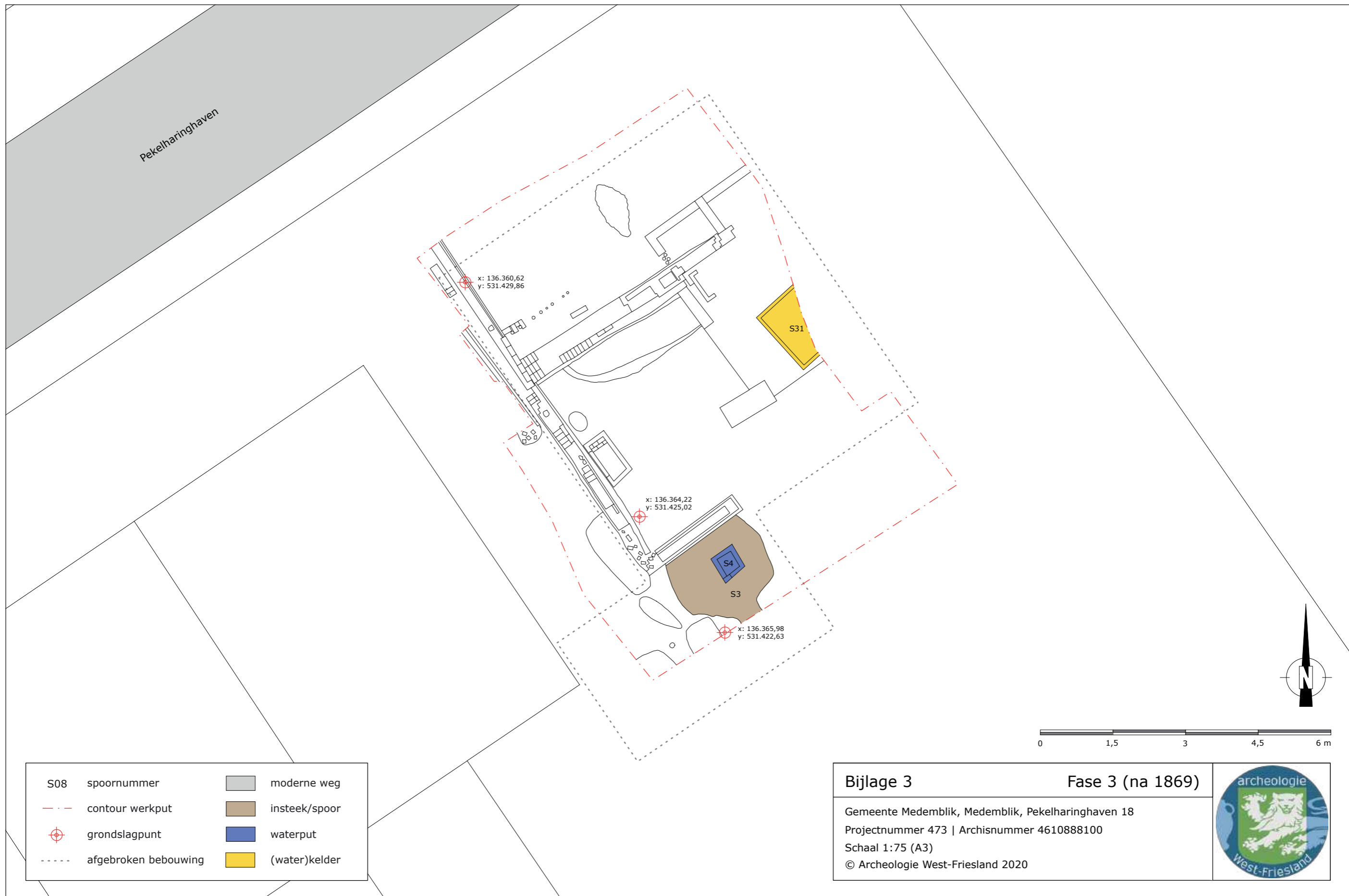
x: 136.364,22
y: 531.425,02

x: 136.365,98
y: 531.422,63

S08	spoornummer		moderne weg		hout
	contour werkput		insteek		muur
	grondslagpunt		vloer/pad		
	afgebroken bebouwing				

Bijlage 2	Fase 2 (1750-1869)	
Gemeente Medemblik, Medemblik, Pekelharinghaven 18		
Projectnummer 473 Archisnummer 4610888100		
Schaal 1:75 (A3) © Archeologie West-Friesland 2020		

Pekelharinghaven

x: 136.360,62
y: 531.429,86

x: 136.364,22
y: 531.425,02

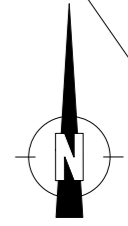
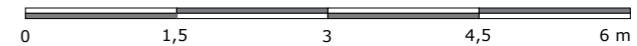
x: 136.365,98
y: 531.422,63

S31

S4

S3

S08	spoornummer		moderne weg
	contour werkput		insteek/spoor
	grondslagpunt		waterput
	afgebroken bebouwing		(water)kelder

Bijlage 3	Fase 3 (na 1869)	
Gemeente Medemblik, Medemblik, Pekelharinghaven 18		
Projectnummer 473 Archisnummer 4610888100		
Schaal 1:75 (A3) © Archeologie West-Friesland 2020		

